Poštarina plaćena u gotovom.

ŽIVOT

G. XIII. STUDENI 1932. BR. 9.

Sadržaj

IZLAZI U ZAGREBU DESET PUTA NA GODINU.

Uredništvo i uprava »ŽIVOTA«: Zagreb I 147, Palmotićeva 31.
Urednik Karlo Grimm D. I.
Pretplata 50 Dinara. Omladini 30 Dinara.
Pojedini broj 5 dinara.

DRUŠTVENI POLOŽAJ MUČENIKA ZA PRVIH KRŠĆ. VJEKOVA

KAD se pojavilo kršćanstvo, rimska je civilizacija bila dosegla svoj veliki sjaj. Vlast se rimska širila nadaleko, a književnost proživljavala zlatno doba. Ali rimsko društvo bilo je rastrovano. Bogata aristokracija provodila je život samo u uživanju. I sam narod zabavljao se svečanostima svake vrste. Ova na oči sjajna vanjština rimske civilizacije krila je u sebi duboke nevolje. Nepriznavanje dostojanstva čovječje osobe, despotizam na prijestolju, veliko nećudoređe, posvemašnja nemoć filozofije, književnosti i umjetnosti, da doskoče svim ovim zlima, to su elementi rastvaranja i rasula, što ih je u sebi nosila ova grčko-rimska civilizacija.

Rimska narodna vjera časna je doduše svojom starinom, pjesnička svojim obredima, ukoliko ti nijesu bili nemoralni, ali je spajala kult prirode s kultom rimskih heroja te prešla u puki formalizam a često i nemoralnost. Dakle religija bez ičega uzvišenog i svetoga, religija, koja ne može zadovoljiti unutrašnjega čovjeka. Ove teške rane iskvarene poganske civilizacije mogla je iscijeliti samo religija živa, koja jednako zadovoljava i um i srce i volju te diže dušu k Bogu istine, pravde i ljubavi.

Dolazi kršćanstvo i na riječi svojega božanskog Osnivača: »Idite po svemu svijetu i propovijedajte evanđelje svakomu stvorenju« (Mark. 16, 15) širi se među svim narodima i staležima. Katolička Crkva nesamo da pomalo osvaja sve staleže, nego ti svi staleži daju i mučenike za vjeru Isusovu. Stoga istraživati, iz kojih su društvenih slojeva bili mučenici, znači proučavati, kako je kršćanstvo prodiralo u različite narodne slojeve. Kršćanstvo predobiva za svoju nauku roba i bogataša, uka i neuka. — Apostoli, neuki ribari, okupljaju oko sebe nesamo svoje zemljake, nego i učene Grke i bogate Rimljane. Kršćanstvo je svladalo sve dosadašnje zapreke narodnosti, jezika, kulture i socijalnih razlika, ono okuplja oko sebe sve bez razlike. I tu se vidi ona božanska ustanova katoličke Crkve, koju vodi Duh Sveti.

I.

Katolička Crkva po zapovijedi svojega Božanskog Osnivača ne propovijeda vječne Istine samo odličnicima; ona ispunjuje riječ Isusovu »siromasima se propovijeda evanđelje« (Luk. 7, 22). Ovi siromasi u prvim vjekovima bili su robovi i niski stalež.

Ropstvo je jedna od najljućih rana staroga svijeta. U Grčkoj i u Rimu smatrahu roba za »stvar«. Pravnici ih stavljali u red tegleće marve, »res mancipii«. Zato i piše mudrac Seneka: »Mi

zlostavljamo robove kao tegleću marvu.« Gospodar ih može svagdje predati nemoralnosti. To su bića, kako se izrazuje pravnik U l p i j a n, »in quos stuprum non committitur«.

Jedva se počela Crkva širiti, i već u nju stupaju robovi. Sv. P a v a o u svojim poslanicama opominje i savjetuje pokrštene robove. Nalaže im, da se pokoravaju svojim gospodarima kao Kristu. Uči ih, da oplemene svoju poslušnost i da sve rade »kao sluge Kristove čineći volju Božju od srca.« (Efež. 6, 5. 6.) Nastoji, da popravi njihov položaj, zato često u svojim poslanicama preporuča kršćanskim gospodarima, da postupaju s njima kao s braćom, jer »nema ni roba ni slobodnjaka..., jer ste svi jedno u Kristu Isusu.« (Gal. 3, 28) — Crkva ide i za tim, da se otkupljuju robovi, zato se sakuplja novac, osnivaju blagajne, pa čak, kako piše sv. K l e m e n t papa u svojoj poslanici Korinćanima, i sami se kršćani daju u ropstvo, da bi izbavili svoju braću. — Obraćenim robovima priklanja se velika pažnja, stoga i sv. I g n a c i j e na putu u mučeništvo piše sv. P o l i k a r p u: »Ne prezri robova, ali pazi, da se oni sami ne uzohole.«[1]

Robovi nesamo da primiše kršćanstvo, nego i u doba strašnih progona mučeničkom krvlju posvjedočiše svoje vjersko uvjerenje. Oni su radije podnijeli i najgore muke, nego da se odreknu svoje vjere. I ovdje se pokazala moralna sloboda mučenika, koja je često zaprepastila i same pogane. — Evo jednog odlomka iz mučeničkih akata ropkinje A r i j a d n e iz Frigije. Prijavili je kao kršćanku, i zato bude dovedena pred sud. »Kako ti je ime? zapita je sudac. — Zašto ti tražiš moje ime? ja sam kršćanka! — Je li onaj tamo tvoj gospodar? — On je gospodar samo mojega tijela, a gospodarom moje duše samo je Bog. — Zašto se ti ne klanjaš bogovima, kojima se klanja tvoj gospodar? — Ja sam kršćanka, ja se ne klanjam nijemim idolima, nego Bogu živome, pravome i Bogu vječnome.«[2] — To je odgovor kršćanske ropkinje! Ropkinja B l a n d i n a iz Lyona mučena je svim mogućim mučilima i sva izmrcvarena i iznemogla s tolikom je jakošću podnosila ove strašne muke, da još na koncu kliče: »Kršćanka sam, i od nas nikakvo zlo ne dolazi!«[3] — Ropkinja P o t a m i j e n a u Aleksandriji,[4] ropkinja F e l i c i t a u Kartagi,[5] ropkinja S a b i n a u Smirni,[6] rob V i t a l u Bologni,[7] rob P o r f i r i j e u Cezareji[8] i mnogo drugih podnijeli su muke i dali život za vjeru Isusovu. — Kršćanski ro-

[1] S. Ignatius, Ad Polyc., 4.
[2] Paul Allard, Dix lecons sur le Martyre (6. izd.), str. 160.
[3] Eusebius, Hist. Eccl., V, 1.
[4] Eusebius, Hist. Eccl., VI, 5.
[5] Ruinart, Acta martyrum (ed. Ratisbonensis 1859), Passio SS. Perpetuae et Felicitatis, str. 134—136.
[6] Ruinart, o. c., Passio S. Pionii et sociorum eius, str. 188.
[7] S. Ambrosius, De exhortatione virginitatis, 1.
[8] Eusebius, De mart. Palestinae, 11.

bovi ne strepe pred poganskim sucima, jer se osjećaju slobodnima. »Tko si ti?« zapita rimski prefekt Rustik roba E v e l p i s t a. On odgovori: »Rob sam Cezarov, ali kršćanin, od Krista sam primio slobodu i po njegovoj milosti istu nadu imam kao i ovi« (drugi nazočni robovi).[9]

Ovaj mučenik naziva se »Cezarov rob«. Cezarovi robovi ili Cezarci, kako se nazivlju, sačinjavali su posebni stalež, pa ćemo o njima koju napose reći. Bili su većinom zaposleni u carskoj palači, u uredima ili u provincijskom upraviteljstvu. Iz toga razabiremo, da je kršćanstvo već rano uhvatilo korijen i u samom carskomu dvoru. — Sv. Pavao u poslanici Filipljanima piše: »Pozdravljaju vas svi sveti, a osobito, koji su iz doma careva« (Filip., 4, 22.), t. j. kršćanski sluge u carskoj palači. Luč kršćanstva upaljena u carskoj palači još za N e r o n a, nije prestala da sja kroz čitavo carsko doba. Usprkos strašnih progona uvijek je bilo Cezaraca kršćana u velikom broju. Ima ih pod M a r k o m A u r e l i j e m (161. - 180.), a još više pod K o m o d o m (180. - 193.). Ima ih pod S e p t i m i j e m S e v e r o m (193. - 211.), čijeg je sina K a r a k a l u (211. - 217.) odgojila dojilja kršćanka »lacte christiano educatus«, kako piše T e r t u l i j a n.[10] — Na početku vladanja cara V a l e r i j a n a (253. - 260.), prije nego je počeo progoniti kršćane, bila je carska palača, kako piše E u z e b i j e, tako puna kršćana, da je naličila kakvoj crkvi.[11] Kršćanski robovi bijahu osobito brojni prvih godina vladanja cara D i o k l e c i j a n a (284. - 305.), pa su u vrijeme njegova progonstva u velikom broju i umirali kao mučenici.[12]

II.

Drugi niski stalež, koji je Crkvi dao mnogo mučenika, bili su oni, koje Rimljani nazivahu »humiliores, tenuiores«, dakle zanatlije, mali trgovci, proletarci i ljudi bez stalna zanimanja. Država je ovim proletarcima davala hranu i tako ih odgajala u besposličenju. Čim se pojavila katolička Crkva, u gomilama lete, da prigrle novu vjeru, koja im je davala garancije i za duhovna i za tjelesna dobra, a učila ih poštivati rad i radnika.

Sv. Pavao poslanicu Rimljanima završava dugim nizom pozdrava, koji su bili namijenjeni onima, što ih je on već prije poznavao, kao »ljudi iz N a r c i s o v e kuće« i »ljudi iz A r i s t i b u l o v e kuće«, a to su sudeći po njihovim imenima iz niskoga staleža. — Tacitovi podaci o rimskom požaru pokazuju, da je ovaj stalež bio temelj kršćanskog naroda u Rimu u to doba. Neron,

[9] Ruinart, o. c., Acta S. Justini, str. 106.
[10] Tertullianus, Ad Scapulam, 4.
[11] Eusebius, Hist. Eccl., VII, 10.
[12] Eusebius, Hist. Eccl., VIII, 6. — Laktancije - B. Lovrić, Kako umriješe progonitelji Crkve, 15.

svalivši krivnju za rimski požar na kršćane, poče ih okrutno progoniti, a muke, kojima ih je mučio, upućuju samo na niski stalež, jer druge su muke bile namijenjene osobama odličnijega roda. Tacit nam riše i načine, kako su mučeni kršćani; neki su, kako je poznato, ušivani u životinjske kože i bacani pred pse, da ih rastrgaju, druge su propinjali na križ, treće spaljivali, četvrti su oblijepljeni smolom, te su ih obnoć palili mjesto bakalja. Neron nije samo ustupio svojih vrtova za mučenje, nego je i sam prisustvovao tim groznim prizorima.[13]

Prvi mučenici iz ovoga staleža posvetili su zauvijek svojom krvlju Vatikanski brežuljak, s kojeg će kroz sva stoljeća sjati luč istine i neustrašljivog kršćanstva.

»Acta martyrum« sačuvala su nam mnoga imena mučenika iz ovog staleža. Evo jednog odlomka iz mučeničkih akata sv. S e r e n a. Kad je doveden pred sud vrtlar Seren, sudac ga zapita: »Kojega si roda? — Kršćanin sam, odgovori Seren. — Sudac mu opet reče: A gdje si se dosad sakrivao ili kako si izmakao, da ne žrtvuješ bogovima? — On odgovori: Bogu se svidjelo, da me očuva na životu dosad. Bio sam kao kamen odbačen od gradnje, ali sad će me Bog uzeti za svoju zgradu. Pa, kad hoće, da izađem na javu, pripravan sam trpjeti za njegovo ime, da imadnem dijela u kraljevstvu njegovu s drugim svecima. — Kad je ovo čuo sudac, žestoko se razljuti i reče: Jer si se dosad izmicao te prezreo zapovijedi careve sakrivajući se, i budući da nijesi htio bogovima žrtvovati, nalažem, da ti se odsiječe glava.« I odmah je odveden na stratište.[14] — Ovo je bila nagrada za neustrašljivu vjeru vrtlaru Serenu. Takovih boraca za vjeru iz niskog staleža ima mnogo: pastir T e m i s t o k l o, pastir M a m a s,[15] krčmar T e o d o t,[16] četiri klesara iz Panonije, flautaš F i l e m o n, ugljar A l e k s a n d a r[17] i mnogo drugih.

I nadgrobni natpisi u katakombama potvrđuju nam, da je ovaj stalež dao Crkvi mnogo vjernika i mučenika. Čitajući te natpise mislio bi čovjek, da čuje gdje govori prosti rimski puk, i gdje drhće, kako kaže Tertulijan, njegova duša »prosta, neobrađena i prostodušna duša trga, raskršća i radionice.«[18]

III.

U Kristovu Crkvu ne stupahu samo robovi i siromasi, nego i rimska vlastela, pa čak i članovi carske dinastije.

Tacit i katakombe nam svjedoče, da je u Rimu bilo kršćana iz odličnijih porodica. — Tacit priča o P o m p o n i j i G r e c i-

[13] Tacitus, Annales, XV, 44.
[14] Ruinart, o. c., Passio Sancti Sereni martyris, str. 517.
[15] S. Basilius, Hom., XXIII.
[16] Ruinart, o. c., Passio sancti Theodoti Ancyrani, str. 373.
[17] S. Gregorius Nyss., Vita S. Greg. Thaum.
[18] Tertullianus, De testimonio animae, 1.

n i, odličnoj rimskoj gospođi i ženi konzula A u l a P l a u c i j a, pobjednika nad Britancima. Pomponija je radi »stranog praznovjerja« (superstitionis externae rea), dovedena pred sud, koji je bio sastavljen od članova njezine porodice.[19] »Tuđe praznovjerje«, što spominje Tacit, zbog čega je bila osuđena od svojih, nije bilo ništa drugo nego kršćanstvo. Po nekom natpisu u katakombama d e R o s s i u svojem djelu »Roma sotterranea« misli, da je ona imala unuka kršćanina.[20] Pripisuje joj i osnutak jedne grobnice na Apijskoj cesti.[21]

Drugo groblje iz istoga vremena, što ga osnovala gospođa iz carske porodice, jest groblje sv. D o m i t i l e na Ardeatinskoj cesti. Flavija Domitila, unuka cara V e s p a z i j a n a (69. - 79.), a nećakinja T i t a i D o m i c i j a n a, udala se za F l a v i j a K l e m e n t a, koji je bio konzul g. 95., a kršćanin kao i ona. — Kad je Domicijan počeo da progoni kršćane, Flavije Klement bude uhvaćen kao kršćanin, a Domitila bi otpremljena na neki otok. Budući da Domicijan nije imao djece, posini dva sina Domitile i Flavija Klementa, da ih učini nasljednicima. Kratko iza toga oni se više ne spominju, a možda su nastradali u revoluciji, u kojoj je i Domicijan poginuo. — Ta dva sina Domitile i Flavija Klementa bila su kršćani, i da su ostali na životu, možda bi već 200 godina prije K o n s t a n t i n a na rimskom carskom prijestolju sjedio kršćanski vladar.

Za vrijeme D o m i c i j a n o v a progonstva bilo je dosta rimske vlastele, koju je ovaj tiranin žrtvovao, jer su tobože snovala prevrat u carstvu (»molitores novarum rerum«).[22] Jedan od ovih uglednih Kristovih svjedoka jest A c i l i j e G l a b r i o, konzul g. 91. U najstarijim Priscilinim katakombama na Via Salaria našla se grobnica Acilijâ, u kojoj su se članovi te kršćanske obitelji sahranjivali od 1. do 4. stoljeća.[23]

Druga glasovita grobnica rimskih katakomba jest sv. C e c i l i j e mučenice, koja je bila iz vrlo ugledne rimske porodice. Grob sv. Cecilije postade jedno od glavnih središta groblja, koje je dobilo ime od pape sv. Kaliksta. U ovim su katakombama ukapali pape prva tri stoljeća, a nalaze se tu i grobni natpisi od najuglednijih rimskih porodica kao: C e c i l i j i, K o r n e l i j i, E m i l i j i, B a s s i j i, A n n i j i, J u l i j i, P o m p o n i j i i A u r e l i j i.[24] Iz ovih natpisa može se sastaviti cijela jedna zlatna knjiga kršćanskoga plemstva u prva tri stoljeća. Ta rimska vlastela rado su davala svoja imanja, grobnice i vrtove, da dobiju relikvije kojeg mučenika. Stoga nije ni čudo, da imamo toliko mučenika i iz ovog

[19] Tacitus, Annales, XIII, 32.
[20] De Rossi, Roma sotterranea, t. II. p. 363. (kod Allarda).
[21] De Rossi, Roma sotterranea, t. I. p. 319. (kod Allarda).
[22] Suetonius, Domit., 10.
[23] De Rossi, Bull. di arch. crist. 1888 - 1889. (kod Allarda).
[24] Albers, Hist. Eccl. t. I., p. 70.

najuglednijeg staleža, jer su se njegovi članovi jačali i sokolili u vjeri na mučeničkim grobovima svoje braće.

Iako su neki carevi — kao V a l e r i j a n g. 258. — živo nastojali da zapriječe širenje kršćanstva među rimskom vlastelom, nijesu u tom uspjeli. I u vrijeme najžešćih progona Crkva dobiva novih pristaša u najodličnijim porodicama, pa čak i u domovima ljutih progonitelja vjere.[25] Da se kršćanstvo širilo i na samom dvoru, svjedoče nam mnoga vrela. — Origen dopisuje s carom F i l i p o m (244. - 249.) i njegovom ženom S e v e r o m.[26] Dioklecijanova žena P r i s k a i kći mu V a l e r i j a bijahu krštene ili barem katekumene.[27] Stoga i Tertulijan smjelo dovikuje upraviteljima rimskih pokrajina: »Hesterni sumus, et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum, sola vobis reliquimus templa: Od jučer smo, a već smo sve napunili, gradove, otoke, utvrde, municipije, sudišta, sam tabor, kotareve, dekurije, palaču, senat, forum, vama ostavismo samo hramove.)«[28]

Kršćanske vlastele nije bilo samo u Rimu, nego i u drugim provincijskim mjestima. G. 112. bitinijski upravitelj P l i n i j e M l a đ i javlja u poznatom pismu caru T r a j a n u, kako je u svom području naišao na velik broj kršćana svake dobi, s t a l e ž a i oba spola, i kako se zbog vjere kažnjavaju smrću (Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum et vocabuntur.)[29] Ovim se jasno potvrđuje, da je bilo mučenika iz svih pa i odličnijih staleža. — I tako je kršćanstvo već rano prodrlo u domove odličnika rimskoga carstva, i nesamo da su oni prigrlili kršćanstvo, nego su ga i herojskom odvažnosti ispovijedali ne mareći ni za svoj visoki položaj, ni za imanje, pa ne bojeći se ni same smrti.

IV.

Treći je stalež bio tako zvani »srednji«. Teško mu je odrediti pravu među, jer on je bio prijelaz između siromaha i vlastele. U ovoj društvenoj zajednici bili su većinom veliki trgovci i posjednici imanja, a često i članovi gradske uprave.

Sv. Pavao u svojim poslanicama obraća se na članove ovoga staleža, kad govori o djelima milosrđa (II. Kor., 9, 5—13); kad daje pravila, kako da žive s robovima (Efež., 6, 9); kad daje upute, da ne budu oholi i da ne prionu uz bogatstvo (I Tim., 6, 17). Dalje sv. Pavao dopušta efeskim ženama, da se kite, ali da ostanu u granicama čednosti, i da izbjegavaju zlato, biser i skupocjena odijela (I. Tim., 2, 19). Isti savjet daje sv. Petar kršćanskim ženama maloazijskih crkava (I. Petr., 3, 3). — Sve nam ovo govori, da je među kršćanima bilo dosta vjernika iz imućnijih staleža.

Kršćanska zajednica 2. i 3. stoljeća imala je mnogo bogataša, i stoga se često spominju radi ljubavi, koju su iskazivali svojoj braći. Sveti A t a l, jedan od lionskih mučenika »muž glasovit« (vir valde celebris), kako kaže povjesnik Euzebije, bio je rodom iz Pergama, a došao je u Galiju radi trgovačkog posla. On je mučen g. 177. zajedno sa sv. B l a n d i n o m. Budući da je svoju braću mnogo pomagao, zvali su ga »stup i potpora naše zajednice« (qui columna et firmamentum Ecclesiae nostrae semper fuit).[30] — Članovi ovog staleža na svakom mjestu pokazuju svoju darežljivost prema Crkvi. Tako je Crkva u Rimu dobila samo od jednog kršćanina na dar 200.000 sesteraca.[31]

U ovaj stalež idu i učenjaci i književnici prvih vjekova. Kršćani bijahu brojni »na forumu« t. j. kao suci i advokati. — Zadnji apologeta prije svršetka progonstva, Arnobije, napisao je životopis učenijih ljudi, koji su u trećem stoljeću ušli u Crkvu, i kaže da su tu: »filozofi, govornici, pravnici, liječnici i gramatici, koji su prezreli staru vjeru i priključili se kršćanstvu (Tam magnis ingeniis praediti oratores, grammatici, rhetores, consulti iuris et medici, philosophiae etiam secreta rimantes magisteria haec expetunt, spretis quibus paulo ante fidebant.«[32]

Kršćanski apologete prvih vjekova nesamo da perom brane istine katoličke vjere, nego za ovu istinu daju i svoj život. — Sv. J u s t i n mučenik odvažno i neustrašljivo ispovijeda sv. vjeru pred rimskim prefektom i kliče: Kršćanin sam! (Christianus ego sum). On je izdržao sve do konca života u svojoj stalnosti, premda je prefekt gledao na sve moguće načine, kako bi ga sklonio da žrtvuje bogovima i tako spase život, ali mu Justin sa svojim drugovima dovikuje: »Učini brzo što hoćeš, jer mi smo kršćani i idolima ne žrtvujemo (Fac cito quod vis, nos enim Christiani sumus, et idolis non sacrificamus«)[33] — Isto tako mučeničku smrt podnese i sv. C i p r i j a n g. 258.

I ovaj nam je eto stalež dao mnogo vjernika, branitelja kršćanske nauke i mučenika.

V.

Ostaje nam još da koju reknemo i o vojničkom staležu. Crkva se već od početka širila među vojnicima. Eno već sv. Ivan, preteča Isusov, krsti vojnike. (Luk., 3, 14) Sv. Petar krsti centuriona K o r n e l i j a. (Dj. Ap. 10.) Sv. Pavao propovijeda pretori-

[25] Tertullianus, Ad Scapulam, 3.
[26] Eusebius, Hist. Eccl., VI, 36.
[27] Laktancije - B. Lovrić, Kako umriješe progonitelji Crkve, 15.
[28] Tertullianus, Apologeticus, 37.
[29] Plinius, Epistolae 97.

[30] Eusebius, Hist. Eccl. V, 1.
[31] Tertullianus, De praescr., 30.
[32] Arnobije, II, 5 kod Jelenića, Povijest Hristove Crkve, I², 75.
[33] Ruinart, o. c., Acta sancti Justini philosophi str. 105 - 7.

jancima u Rimu. (Filip. 1, 13) I tako vojnici već rano stupaju u katoličku Crkvu. Stoga i Tertulijan u svom djelu »Apologeticus« piše »implevimus et castra ipsa (napunili smo i sam tabor.)[34] Ako gledamo na broj vojnika u rimskom carstvu, upravo se moramo čuditi velikoj množini mučenika vojnika.

Povijest nam svjedoči, da u svim mjestima, gdje su bili vojni tabori, u Italiji, Numidiji, Mauretaniji, Hispaniji, Aziji, Egiptu i duž Dunava mnogi vojnici pa i sami časnici žrtvovaše život za vjeru. Poznat je slučaj kršćanske tebajske legije, koju je car Maksimijan dao najprije dva puta desetkovati, a kad preostali vojnici nisu htjeli da žrtvuju bogovima, dao ih je sve sasjeći. Pod Dioklecijanom na početku progona svi oni, koji nijesu htjeli žrtvovati bogovima, bili su tjerani iz vojne službe, pa su mnogi i životom platili svoje vjersko, kršćansko uvjerenje. Što je ostalo na životu, bilo je sad bez kruha i krova, jer im je vojnička služba bila stalno zanimanje. Saznajemo to od Euzebija, koji u svojoj »Crkvenoj povijesti« piše: »Pošto je nekakav rimski vojvoda, ne znam mu imena, stao da progoni kršćanske vojnike, uzeo je pregledavati i brojiti one, koji su u vojsci služili, stavio im je na volju: ili da se pokore carskoj zapovijedi i zadrže svoj čin, ili, ako uskrate posluh, da izgube čin. I mnogi su vojnici kraljevstva Isusa Krista bez i najmanjeg oklijevanja voljeli ispovijest ovoga imena negoli svjetsku čast i sreću. Od ovih su nekoji nesamo izgubili čast, nego su i život žrtvovali za obranu vjere.«[35]

I u zadnjem pokušaju progonstva pod Licinijem bi mučeno četrdeset vojnika kršćana u Armeniji.[36] Kršćanski vojnici izdržali su čvrsto sve napadaje svojih poganskih vladara, pretrpjeli su burne i krvave vjekove progona, ali su ostali čvrsti i jaki u svetoj vjeri: to su zaista bili Kristovi vitezovi.

Tako je eto Crkva trpeći proživjela prve vjekove. Gledala je, gdje teče krv stotina hiljada njezine djece, koja su junačkom smrću sjajno svjedočila njezin božanski izvor. Kroz duga tri vijeka sve zalihe, kojima je raspolagao duh poganstva: strahovita sila rimskoga carstva, filozofija iskvarena sofizmima, sjaj i čari pokvarene civilizacije, sve se to upelo, samo da se u korijenu uguši Crkva. I dok su neprijatelji klicali propasti i smrti mlade Crkve, ona odoljeva, ona se još jače afirmira; ona prelazi u miroljubivu ofenzivu, širi se i pobjednički osvaja zemlje i narode i vodi ih u naručaj Kristu Kralju, u koga nema ni Scita ni Barbara. I stoga je Tertulijan mogao doviknuti poganskim Rimljanima: »Sve više nas ima, kadgod nas kosite; sjeme je krv kršćana. (Plures efficimur, quoties metimur a vobis; semen est sanguis Christianorum.«[37])

A. Zrno.

---

[34] Tertullianus, Apologeticus, 37. [35] Eusebius, Hist. eccl. VIII 4.
[36] Gregorius Nyss., Oratio II. in XL martyres.
[37] Tertullianus, Apologeticus, 50.

KINESKO PITANJE

S PRAVOM se govori o japanskom nasilju prema Kini.* Ali nije se Kina samo s Japanom tako sprovela. Povijest posljednjih decenija zna za cijeli niz sličnih slučajeva. Sjećamo samo neslavne kaznene ekspedicije zapadnih sila za osvetu ružnih nedjela, što ih Kinezi počiniše za bokserskoga ustanka (1898—1900); japanske opsade Mandžurije poslije već spominjanog 21 zahtjeva (1915); pačanja Japana u unutrašnje kineske borbe (g. 1926.); postupka Engleske, koja je s proljeća 1927. poslala jaku »šanghajsku ekspediciju« od 25.000 ljudi, da potisne boljševički val, što je zapljuskivao po Kini i mogao britskoj Indiji zakrenuti vratom. (Kažu, da je još uvijek 10.000 tih ljudi u Šanghaju!). Nadalje sjećamo, kako je poslata šesta japanska divizija u Šanghaj (1928.), da spriječi prodiranje triju kineskih nacionalističkih armija s Jang-ce-kjanga prema sjeveru, ali bez uspjeha. Konačno spominjemo ulaz Rusa u Mandžuriju povodom kineskoruskog sukoba zbog istočne željeznice (1929.)

Izvori kineske slabosti.

Takove su invazije bile moguće samo radi kineske političke slabosti, koja izvire iz konfucijevskog obiteljskog sustava. Porodica u Kini znači mnogo više negoli po drugim zemljama. Razvila se na agrarnoj podlozi. Obiteljski posjed se nije baštinom dijelio, nego ostao zajedničkim vlasništvom, koje se obrađivalo zajednički uz vrlo razgranatu podjelu posla. Ova je organska cjelina vladala gospodarskim i socijalnim životom svih članova, pa i priženjenih, koji se svi moradoše podvrći glavaru obitelji. Države prema našim evropskim pojmovima barem u staroj carskoj Kini (do 1912.) nije bilo, nego je to bila više kulturna zajednica pojedinih obitelji. Državnim poslovima bavio se samo car i njegovi činovnici. A ti su se znali zapletenim ceremonijama i vanjskim sjajem okružiti takovim nimbusom, da ih je od naroda dijelio nepremostivi jaz. Puk je osjetio, da ima i država tek, kada je valjalo platiti porez. Mandarin je u glavnom davao samo upravnotehničke poticaje, a izvodili bi ih porodica i selo. Tako je već tada postojala neka autonomija na demokratskoj podlozi. Carev utjecaj na državnu upravu bio je neznatan; njegovi ukazi svršavali bi se redovito riječima: »Čujte, pokorite se i drhšćite!« Kako su činovnici kod provođenja zakona neminovno globili, to su ih dočikali s velikim nepovjerenjem. Prema tomu nije u Kineza ni bilo prave ljubavi za državu.

---

* Por. »Život« br. 7. i 8. o. g.

Taj uzrok političke slabosti u staroj Kini dobro je uočio Sun-jat-sen, obnavljač Kine i politički najsposobnija glava u Aziji, koja se budi. Toga čovjeka štuju kineski intelektualci kao svojega kumira, a protivnici njegovi govore o njem samo s najvećim poštovanjem. U svojim »Pučkim načelima« upozorava Sun-jat-sen na potrebne zadatke, zagovara modernu demokraciju, koja će osim autonomije odgajati puk, da sudjeluje u državnim poslovima, pa tako stvoriti državnu svijest. Lako je uvidjeti, kako je to gigantski teško provesti kod naroda od 500 milijuna. Za to treba najprije intenzivnoga prosvjetnog i odgojnoga rada, koji je kraj kineskoga skepticizma osobito težak. Onda treba stvoriti moderno činovništvo, koje će drukčije nego mandarini uživati povjerenje narodno i nositi živu državnu svijest i živi državni moral. Kako nam pokazuju vijesti, što danomice stizavaju iz Kine, zadnjih 20 godina još nije pošlo za rukom riješiti tih zadataka, ali se mora priznati, da ima barem nešto uspjeha.

Nego kineska nemoć i slabost ne izvire samo iz konfucijevskoga obiteljskoga sistema nego slijedi također iz kulturne krize. Stari prirodni poredak, na kojem je izgrađena kineska prošlost, došla je u doticaj s civiliziranim državama, pa ga je to s temelja potreslo, i nemiri te građanski ratovi zadnjih trideset godina samo su znakovima narodnoga postajanja, posljedice razračunavanja staroga kulturnog poretka i novoga civiliziranoga svijeta. Samo ih tako možemo razumjeti. Kinesko je mišljenje vazda prožimala nepokolebljiva vjera u moć prava i ideje, dok je za nasilje imalo samo prezir. Klasički kinesko mišljenje očituju na pr. riječi konfucijevskoga učenjaka Ku-Hung-Ming-a: »Evropsko stanovništvo izgubilo je ponajviše smisao za snagu i svetost sredovječne kulture, a nove kulture još nije dovoljno prisvojilo, da mu posluži kao poluga za čuvanje građanskog poretka. Sad ga moraju tjerati u red ne kakovom moralnom snagom nego grubom fizičkom silom policije ili t. zv. militarizma.«[1] Samo zato, što je kineska kultura u Japanu uhvatila tako malo korijena, mogla je u nj neobično brzo da prodre i moderna civilizacija ili po riječima spomenutoga kineskog učenjaka »topovska i parobrodska kultura«! Za jednoga ljudskog vijeka nastala je od autarkijske ratarske s obzirom na cjelinu socijalno vrlo tankoćutno razgranjena ekspanzivna industrijska država, i za kakovih pedeset godina pretvorio se Japan iz prototipa istočne svemu stranom nepristupne države u današnju političku velevlast! Ako Japan danas može da nesmetano tjera ekspanzivnu politiku, to duguje modernoj civilizaciji, a kulturni položaj Kine nam tumači njezinu nemoć. I ta dva tako različita faktora stoje sučelice na bojištu.

Bilo bi izvan okvira ove radnje, kad bismo htjeli potanko razviti sve faktore, koji su doveli Kinu do njezine političke slabosti. Stoga ćemo ih ovdje samo još jednom spomenuti: Nesreće od poplava, slabe žetve, znatno oborena cijena srebra, sovjetska propaganda, koja je otkinula vanjsku Mongolsku od stare Kine (što je danas »neovisna« sovjetska republika), neprestani građanski ratovi, koji od golema carstva napraviše igračku tuđih utjecaja. Često pitaju, kako kineski narod može već gotovo 20 godina trpjeti trajni, unutrašnji i vanjski rat, koji je kriv, da 200 milijuna Kineza gladuje i živi bez stalnoga krova nad glavom? Tko je čitao putopise ponajboljih poznavalaca Kine, zna rješenje te zagonetke: opijum!

Često se dešava, da se jedan dio nadnice isplaćuje svježim opijumom — unatoč internacionalnih konvencija o opojnim otrovima!

To barem donekle tumači letargiju ovoga golemog naroda od 500 milijuna.[2]

Kolos se budi.

Ipak je Kina zapravo samo prividno pala u letargiju, jer ispod površine kraj svega ugnjetavanja još uvijek živi duh Kine, duh naroda, koji konačno želi biti slobodan. Prastara povijest toga naroda je neprestano pokazivala, da je moć višega morala, kako reče Sun-jat-sen, ipak jača od svih protivnih sila. Ljudi, koji zaista poznaju Kinu, poriču i danas najodlučnije, da njezina kultura propada, ističu, da će narodni genije poslije velike eklektičke recepcije opet jače doći k sebi i da će probaviti ono tuđe, čim si je pretovario želudac. S tim se već i počelo. Prvi vanjski napadaj na cjelovitost Kine bio je dovoljan, da tako reći preko noći ukloni sve unutrašnje svađe i stopi u jednu jedinu frontu sve neprijateljske stranke. U bolnim trudovima japanske ofenzive porodilo se narodno jedinstvo, koje se očituje u »Odboru za posebne poslove«, sad najvišim vladinim organom, sastavljenim od najistaknutijih ljudi nankinške i nekadašnje kantonske vlade. Nije ništa novo, da kineski narod tako živo reagira na napadaj izvana; nova je samo neobična sloga. Prije se mislilo, da će Kina, taj bolesnik Istoka, biti pasivna kraj svih pokušaja, da se raskomada ili zauzme. Ali onamo od revolucije imale su imperijalističke vlasti prilike naučiti gorkim iskustvom, da će ih svako nasilje skupo stajati i da se ono uopće ne rentira. Nije to od jučer, da se protiv »jednostranih ugovora« i tuđinskih ovlastica ne buni samo nekoliko »returned stu-

[1] Ku Hung Ming, Chinas Verteidigung gegen europäische Ideen. Deutsch von A. Paquet.

[2] Dobar dio odgovornosti za to nosi Engleska. Kad je pred 100 godina uvoz opiuma iz Indije sve više škodio, mislila je carska vlada, da će to moći spriječiti općom zabranom, ali je time pogodila trgovačke interese britsko-indijskoga kapitala, koji je onda u svojoj borbi za opijum štitio »prava slobodne trgovine«. G. 1843. Kina je prisiljena mirom u Nankingu, da se preda engleskom kapitalu: počela je politika »otvorenih vratiju«.

dents« (doma došlih studenata) i u tuđini odgojenih političara.[3] Narodna si je misao malo pomalo utrla put i u mase pa se bojkotom mnogo snažnije očituje negoli oružjem. Svi Kinezi danas složno bez izuzetka žele potpunu suverenost s takovim žarom, da se veći jedva može zamisliti. Čini se, da su tuđinske ovlastice konačno svršile svoje. Poput Turske i Kina će prije ili kasnije stresti ove nedostojne veze. Stoga vlasti, koje pravom eksteritorijalnosti, koncesijama ili drugim ovlasticama krnje kinesku suverenost, stoje pred izborom: ili ostaju kod starih metoda, da svoje pozicije brane oružanom silom te tako svakoga Kineza okrenu protiv sebe, dok napokon ne budu hoćeš nećeš prisiljene da popuste; ili moraju priznati Kini pravo, da sama odlučuje svojom politikom, s njom pregovarati kao s ravnopravnom i priznati joj de facto suverenost, što joj je zapravo de jure priznat već tim, što je primljena u Savez naroda. Nema sumnje, da je ovaj drugi put jedini, kojim se mora udariti to više, što su ponajviše gospodarski motivi, koji određuju politiku. U interesu zapetog međunarodnoga prometa trebalo bi s veseljem poći ususret potpunoj suverenosti i unutrašnjem jedinstvu Kine. Tad bi se na tom tržištu od svojih 500 milijuna kupaca mogli otvoriti novi putevi svjetskoj trgovini.

Kina je najveći od dosad otvorenih teritorija, gdje industrijski proizvodi mogu naći dobru prođu. Dakako, te mase ljudi mogu tek onda u većem opsegu doći u obzir kao kupci industrijskih proizvoda, kada se njihova mogućnost kupovanja znatno poveća. Tome međutim još zasad stoji na putu cijeli lanac gospodarskih i političkih poteškoća; trvenje, što ga izaziva propadanje staroga načina proizvođenja, uzrokom je velikih gubitaka, započeto, otkako se otvorila zamlja evropsko-američkoj trgovini, a ojačalo, otkako je poslije svjetskog rata pospješena industrijalizacija pograničnih područja. Milijuni malih obrtnika osobito u tekstilnoj industriji ostali su bez posla. Životna mogućnost im je snižena na minimum tako, te Evropljanin toga ne može uopće da pojmi. Osim toga su još unutrašnje političke borbe, a s njima u vezi i zanemareni radovi oko navodnjavanja znatno poremetile produkciju ratarstva.

[3] Nije ni potrebno objašnjavati, da je u sadašnjici prevelika mržnja na sve tuđinsko poglavito upravljena protiv svega japanskoga. Zapad je imao prilike s užasom iskusiti, kako razbješnjeli Kinez zna demonski mrziti, prigodom »bokserskog ustanka«, kad su Kinezi samo kosili »bijele đavle«. Mržnja na Japan potječe iz g. 1915., kad je bio predan 21 zahtjev, i koliko se god puta obnavlja godišnjica tog »dana poniženja«, ponovno se podjaruje bijes mržnjom napunjene mase. Mržnja na Japan dobila je nove hrane, otkako je Japan provalio u Mandžuriju. Psihologijski je to lako razumjeti osobito kod raštrkanih kineskih četa, koje su japanskim zaposjednućem ostale bez ikakove plaće i bez kruha te kao beskućnici lutaju zemljom, dok ih protivnici proglašuju »banditima« te postupaju s njima kao s potpuno bespravnim ljudima.

Jedna statistika iz godine 1925. donosi, da je od 305 milijuna za rad sposobnih Kineza oko 170 milijuna bez posla. Premda su ove vijesti nesigurne, ipak zajedno s ostalim poznatim činjenicama pokazuju, kako je težak život široke kineske mase, i kako Kina ima malo sila, koje bi omogućile kupovanje. Pri tom nas ne smije varati porast kineskog uvoza, koji je najniži od svih zemalja: od glave naime samo 104 dinara (8 maraka).

Između ostaloga i nagli porast pučanstva u Kini, taj opći pojav kod svih naroda monsunske Azije, opravdava nadu u jaku potražnju na kineskom tržištu. Prema jednoj engleskoj statistici porastao je broj poroda u godinama 1911. — 1929 od 25 na 30 pro mille, dok je broj smrtnih slučajeva u istom razdoblju spao s 46 na 26, a smrtnih slučajeva kod dojenčadi od 270 na 182 pro mille. Kako je osobito u sjevernoj Kini velika prenapučenost, vidi se iz pokreta za iseljivanje. Raseljivanje u unutrašnjost zemlje smjera uglavnom u Mandžuriju te je od godine 1920. poradi slabe žetve i poradi nesigurnoga političkog položaja od godine do godine raslo tako, te iznosi više manje jedan milijun. Pridolazi još godišnje oko jedan milijun iseljivanja u inozemstvo. Ovo zadnje može neposredno biti na štetu radničkoj egzistenciji po cijelom svijetu, jer se Kinezi sele četimice. Ta broj Kineza, koji žive u inozemstvu, porastao je od godine 1890. sa 6.5 milijuna na 25 milijuna. Američko i australsko sprečavanje kineskog useljivanja nije gotovo ništa utjecalo na broj tih useljenika, nego samo na smjer njihova useljivanja.

Kineska racionalizacija i industrija.

Kina je izrazito ratarska zemlja. Ima otprilike samo 1 milijun industrijskih radnika (t. j. 0.2% od svega stanovništva). Sve je više znakova, koji pokazuju, da kinesko ratarstvo pomalo prelazi od ručnog rada i prastarog načina k intenzivnijim oblicima: više se naime upotrebljavaju strojevi i umjetna gnojiva. (Njihov uvoz se od godine 1925. do 1928. više nego početvorostručio!). Jednaki je napredak kod natapanja rižnih poljana sa sisaljkama. To vrijedi doduše prije svega za stanovita područja primorskih provincija. Ali čini se, da je vlada spremna podupirati taj razvitak, kako se vidi iz jednoga njezinog programa iz g. 1928., prema kojem je predvidjela za obrađivanje tla: da se iskrče pustare, da se provodi domaća kolonizacija, da se uredi naseljivanje, te da se grade ratarnice.

Spomenuli smo već, kako je poslije rata napredovala industrijalizacija kineskih pograničnih područja. Kina se dakako nalazi u početnom stadiju velike silovite promjene, koja se u zapadnim (evropskim) zemljama počela prije kojih 100 godina. Kina danas istom prelazi od staroga k racionalnom načinu poslovanja, mjesto ručnog rada upotrebljava strojeve. Iako se taj proces na očigled tek polagano odvija, ipak su dosadašnji uspjesi za Kinu

epohalni. Prilike su se u posljednjih 30 godina upravo preokrenule. Bitna potreba za industrijalizaciju zemlje jest, da bude potpuno i stalno obskrbljena strojevima. Ali, premda Kina obiluje zemaljskim blagom, njezina je proizvodnja strojeva vrlo neznatna, te stoga mora strojeve uvoziti. Prema tome se uvoz strojeva može uzeti kao mjera industrijalizacije. Od 1925. ovamo opaža se nagli porast kod toga uvoza. Pri tom dakako ne uzimamo u obzir silni porast nastao, kad se stale u velikoj množini osnivati predionice pamuka, jer je g. 1923. opet pao na visinu od godine 1919. Radi industrijalizacije se jedva još može spriječiti propadanje starog obrta. To dakako pokazuje, da industrijalizacija ne znači odmah, e se podiglo blagostanje širokih narodnih slojeva. Naprotiv staložena nutarnja i vanjska politika može pojačati u Kineza kupovnu sposobnost. Međutim vlada nastoji, da spase ostatke sila za kupnju u korist domaćoj industriji, kojoj pogoduju i carine, pošto je Kina od godine 1930. opet zadobila carinsku autonomiju. Jasno je, da je tim najviše pogođen Japan, jer je od svih zemalja on najviše uvozio u Kinu. Stoga je shvatljivo, da kuša svim sredstvima, koja su mu pri ruci, kako bi zapriječio izgradnju kineske industrije. Ta radi se o njegovim vitalnim interesima. Ako je ipak uza sve to industrijalizacija mogla napredovati (poglavito u južnijim zemljama s velikim industrijskim i trgovačkim središtima Šanghajem i Nankingom), to je zasluga prije 10 godina učinjenih investicija iz starih industrijskih zemalja, osobito iz američke Unije, koja je uložila u Kini do tri milijarde. Odatle i razumijemo nastup Sjedinjenih država protiv nasilne japanske politike.

Jedan je od najzanimljivijih sociologijskih pojava, da kapitalistički gospodarski sistem sâm vodi u svojem razvitku do takovih učinaka, koji ga, kako se čini, vuku u njegovu vlastitu propast. Kapitalizam je provalio u Kinu, da iskoristi bogatstvo te zemlje. Ali neposredna posljedica je bila, da su u feudalnom seljačkom stanovništvu nastali kapitalistički oblici gospodarstva. Kinezi su došavši u tijesni dodir s tuđincima spoznali, da im je znanost i tehnika svojom posebnošću uzrokovala gospodarsku i političku političku slabost. Stoga su počeli da šalju svoje studente na evropske i američke visoke škole, te su se naoružavali »evropskim oružjem«. Uzorom im je u tom bio Japan, koji je u dvije generacije doživio veliki preokret feudalne u pravu kapitalističku industrijsku državu.

Mlada kineska inteligencija preuzela je s evropskom znanošću i s evropskom tehnikom i evropsko poimanje države. Odgojilo se građanstvo, koje je bilo izrazito nacionalno i koje je odlučno odbacilo ideje staroga kineskog svijeta. Gospodarski je interes onda poveo to građanstvo protiv tuđinskog ekonomijskog imperijalizma, te stvorilo nacionalističku ideologiju, neprijateljstvo protiv tuđinaca. Pa jer je vlastita vladalačka kuća predaleko pošla ususret stranim vlastima, odbilo se nacionalističko građanstvo od monarhijskoga državnog oblika i odabralo republiku kao idealni

državni oblik. Pad dinastije značio je boj protiv vlade tuđinaca i izgradnju kineskog narodnoga gospodarstva pod vodstvom mladoga građanstva.

Nakon pobjedonosne revolucije od g. 1912. započeo se nagli razvitak građanske nacionalne države i vlastite industrijalizacije. Vrlo je dobro došlo za taj razvitak, što su evropske industrijske države, koje su vladale svijetom i svagdje silno utjecale, bile odviše zapriječene, a da bi mogle sprječavati razvitak kineske narodne svijesti i vlastite kineske industrije. Štićeno svjetskim ratom moglo je kinesko građanstvo napredovati usprkos krvavih nemira u zemlji i unatoč ratnih pustošenja. Za ilustraciju toga napretka evo, kako se razvijala tekstilna industrija: Kina ima

g. 1890:	1 predionicu sa		65.000	sve kineskih vretena;
g. 1913:	32 predionice s		835.000	vretena,
	Od toga:		504.000	kineskih,
			75.000	japanskih,
			176.000	engleskih,
			80.000	njemačkih.
g. 1925:	3,461.000 vretena.			
	Od toga:		1,985.000	kineskih,
			1,274.000	japanskih,
			205.000	engleskih.
g. 1929:	3,753.000 vretena.			
	Od toga:		2,200.000	kineskih,
			1,400.000	japanskih,
			153.000	engleskih.

Finansijska emancipacija Kine.

Ovi brojevi uostalom jasno pokazuju, da Kina industrijalizacijom postaje gospodarski sve to samostalnijom, i da je utjecaj tuđih kapitalističkih sila sve slabiji. Jedna od svrha, za kojima ide Japan u svojim militarističkim preduzećima, jest baš spriječiti taj napredak zbog japanske industrije. Ali kineske gospodarske i financijske samostalnosti ne će spriječiti nikakova nasilja. To će je naprotiv još bolje pospješiti. I doista već dulje vremena opažaju se pokušaji, kojima Kina nastoji, da se na financijskom pitanju emancipira od skrbništva bijele rase. A taj pokušaj mogao se uostalom opaziti i kod drugih azijskih naroda: u Turskoj, Perziji, Indiji. (Turska i Perzija već su se otresle nesamo političkih nego i finansijskih veza.) Tako Kina velike potrebe svojih državnih zajmova pokriva iz same zemlje: njene banke i financije su se posljednjih godina vanredno ojačale. Pri tom valja imati na umu, da je Kina jedina država, koja je moderni bankovni sistem izgradila na srebrnoj bazi, dok je od godine 1930. za pomorsku carinu uvela zlatnu valutu, da može plaćati kamate stranih zajmova. Kinezi su pomalo natrag osvojili i druge grane trgovine i industrije. Tako je svilena industrija posve, a pamučna industrija ponajviše

u kineskim rukama. Gotovo sve su trgovine čak i na koncesijskim područjima već kineske, a 99% nekretnina u istim tim područjima, u kojima po ugovoru Kinezi ne mogu sticati zemlje, prešlo je pod tuđim imenima u kineski posjed.

Na očigled toga razvitka iskrsava pitanje, kad će vlastiti kapital u Kini ili možda unutrašnja azijska kapitalistička nagodba doteći, da istisne strani kapital s onoga mjesta, što ga danas zauzima. Danas će se jedva još moći govoriti o stvaranju »obojenog« kapitala kao o utopiji. A kako će taj kapital utjecati na svjetsko gospodarstvo, ne da se zasad reći. Svakako nije već ni danas lako izaći na kraj s već primjetljivim tendencijama (subjektivno evropsko shvaćanje ih zove »smetnjama« s dalekog Istoka!), pa makar se taj preokret kao i svaki drugi prijelaz od jednoga gospodarskog sistema k drugomu izvršio barem za zapadno klasički kapitalističko shvaćanje i ne znam kako sporo. Malo pomalo će kineski kapital posve istisnuti tuđi. Posljedica toga će biti, da se raskinu spone novčane vezanosti o tuđinu, i da se zajmovi, dionice i obveznice, dani u tuđinu pomalo povrate u domovinu. Stoga razumijemo zabrinutost vlasti, što su zainteresirane na kineskom tržištu. Još ćemo je bolje razumjeti, ako držimo na pameti one neizrecljive napore oko toga kineskoga tržišta, što ih je na pr. samo američka Unija utrošila. Koliko li je pregovora i diplomatskih okršaja bilo samo zbog politike »otvorenih vratiju«, počevši od proglašenja te politike (John Hay g. 1899.) do američkog demarša u Tokiju ovoga proljeća! Tako se svršio rat velevlasti za interesne sfere po Kini. »Otvorena vrata« značila su potpuno jednaku carinsku politiku za sve narode, što trguju s Kinom, ili drugim riječima najšire ovlastice za sav svijet. Ili vezanje trgovinske s kulturnom politikom, što ga nijedna druga država nije tako dosljedno provela prema Kini kao Amerika. Pravi američki način! »Američki« u dobrom smislu, jer se za tim ne skriva možda trgovački duh američkoga »business-man«-a. Ne! To je Lincolnov duh, koji trgovinsku i prosvjetnu politiku veže jednu s drugom. Kina bi već prije nekoliko decenija postala plijenom evropskoga imperijalizma, da Udružene Države nisu napisale na njezinim vratima: »Hands of« (= ruke u vis, t. j. prste k sebi!)! Amerikanci su Lincolnova načela primjenjivali i na Kinu i na sve druge narode; oni su bili jedinom velevlasti, koja nije nikada niti tražila koncesija niti ih primala i koja je radije »kolonizirala« prosvjećivanjem negoli oružjem. Takova je jedna kulturna propaganda bila upotreba onih odšteta, što su ih Kinezi morali platiti i Sjedinjenim Državama zbog groznih zločinstava, počinjenih za bokserskoga ustanka. Sasvim drukčije negoli ostale velevlasti nijesu Amerikanci upotrijebili kineskih tributa za svoje vlastite svrhe nego su njima osnovali stipendije za kineske studente: tim stipendijama će mladi Kinezi moći studirati po američkim sveučilištima badava. Posljedica je bila ta, da su svi Kinezi, koji su studirali u Uniji, postali odlučnim zatočnicima američkoga duha i američkoga bića, a napose demokratizacije i pozapadnjivanja Kine, za kojima Sjedinjene Države toliko idu.

Kina i velevlasti.

Još nam je reći koju o vrlo različitom držanju ostalih naroda prema istočnoazijskom sukobu.

Najjače i najopasnije je pogođena japanskom provalom u sjevernu Mandžuriju Rusija. Za svih četrnaest godina svojega opstanka nije Unija socijalističkih sovjetskih republika došla u nezgodniji vanjski politički položaj od ovoga, što ga uzrokovao postupak Japana. Jer za sovjetsku Uniju se ne radi sad samo o gospodarskim ovlasticama u Mandžuriji, nego o pravom životnom pitanju, naime o njezinoj obali, o najkraćem istočnom kineskom prugom stvorenim, a sada po Japancima prerezanim spojem s Vladivostokom, jedinom njezinom lukom na otvorenom moru a razmjerno barem bez leda, te o ruskom utjecaju na pacifičku svjetsku politiku. Ali nije samo vlasništvo istočne kineske željeznice, koja siječe Mandžuriju, predmetom sukoba s Japanom, nego i pravo ribarenja, koje je, kako je bilo pokazano, za Japan jedno od najvećih životnih pitanja. A da i ne spominjemo, kako bi bilo teško u slučaju potrebe braniti rusko-mandžursku nekoliko tisuća kilometara dugu među. Rusija se svakako napreže, kako bi izbjegla rat s Japanom. Jer ponajprije bi takovim ratom propala industrijalizacija sovjetske Unije, za koju je predviđena nova pjatiljetka; zatim bi vojnički zapletaji, kako misle u Moskvi, pružili imperijalističkim državama priliku, da za se štošta izbiju, a to valja pod svaku cijenu spriječiti; napokon znaju sovjetski vlastodršci, da je za unutrašnju politiku vojska ovjenčana lovorikama možda opasnija negoli pobijeđena, jer će slavom opojeni generali jedva pomišljati na to, da se dadu od moskovske civilne vlasti demobilizirati i poslati kući. No upravo opasno prekaran postaje položaj Rusije nastojanjem izbiti odlučnu bitku s boljševizmom, koji se sve više širi. A čovjek bi upravo rekao, da je Japan preuzeo tu misiju uime cijeloga svijeta. Osim toga se nakupilo »Bjelorusa« t. j. ostataka carske vojske u Mandžuriji.[4] Kraj tolike atmosferske napetosti dosta je jedna jedina iskra i barutana — Istočna Azija ode u zrak!

---

[4] Uočivši dobro pogibelj, koja im prijeti, sklopili su Sovjeti s Poljskom t. zv. »ugovor o nenapadanju«, da se sa zapada ne moraju ničega bojati, a zato vele, da su Poljskoj dali, te slobodno ide na istočnu Prusku i Danzig. A da Japan pogode u živo, udesiše Rusi u Mandžuriji, za koju misle da je uz Mongoliju najzrelija za boljševiziranje, dumping. I zaista je japansko gospodarstvo tim rasipanjem nezapamćeno jeftine robe iz Rusije pretrpjelo velikih gubitaka. Rusima je dumping jeftiniji nego poslati vojsku, a osim toga im se to sredstvo čini i uspješnijim za njihovo nastojanje oko aneksije.

Japanski postupak silno je uznemirio i Sjedinjene Države. Zapravo je između ta dva naroda oduvijek trvenja bilo zbog smetanja kod useljivanja u Uniju, bilo zbog promjene ugovora o englesko-japanskom savezu, bilo zbog pokušaja američkog državnog tajnika Knoxa (g. 1910.), neutralizirati mandžurske željeznice, bilo zbog poznatog 21 japanskog zahtjeva. Koje onda čudo, da raspoloženje u Uniji nije ni najmanje sklono Japancima. Sa svim tim su u Washingtonu vrlo oprezni, pa samo pedagoška gesta Hooverova dozivlje Japancima u pamet, da Amerika ima velikih finansijskih interesa da brani u istočnoj Aziji i da bezuvjetno želi cjelovitost Kine. Upravo je čudnovata ravnodušnost, s kojom Tokio prelazi preko prijedloga one Amerike, koje miljardskim kreditima duguje svoj oporavak poslije velikoga potresa! To pokazuje, kako se vojnički krugovi japanski smatraju sigurnima kraj svega iskustva za svjetskoga rata. Amerika nije htjela zahtijevati, da se zajamče »otvorena vrata«[5] jedno stoga, što je Mandžuriju kao kamen smutnje između sebe i Japana naprosto uklonila, a drugo stoga, što Sjedinjene države smatraju većim dobitkom održati »tradicijsko prijateljstvo« s Kinom, koja jednodušno zahtijeva, da se dokinu svi »unfair treaties« (jednostrani, nepošteni ugovori), negoli talmi-jamstva formalno »otvorenih vratiju«, koja ipak ne daju nikakove sigurnosti od unutrašnjih nemira u Kini niti od narodnoga bojkota robe i podanika države, koje ne mogu da trpe. Iz vrlo živoga izmjenjivanja nota s Japanom se vidi, da u Washingtonu dobro znaju, od kakove je svjetske važnosti razvitak istočnog azijskoga zapleta za mir u »pacifičkom« oceanu. Stoga te note izrazuju veliku želju Amerike, da se ide za mirnim njegovim rješenjem, doklegod je to samo moguće.

Engleska se dosele upravo upadno rezervirano držala u istočnom azijskom sudaru. Teško je reći, da li se boji jasno reći, što misli stoga, što se boji pred javnosti neugodnih paralela s vlastitim postupkom s Kinom u proljeće 1927., ili možda ne želi novoga rizika u vanjskoj politici zbog teškoća u vlastitom empire-u. Zapravo će Engleska biti vrlo vesela, ako kinesko-japanska svađa još što dulje potraje, jer je veliki dio nezaposlenosti u Engleskoj posljedica brzo uznapredovale i jake konkurencije japanskih jeftinih tekstilnih proizvoda po Indiji, Egiptu, na Balkanu, po južnoj Africi, a nadasve po Kini. Tako je Engleska jedina stranka, kojoj je kineski bojkot japanske robe došao u horu, pa će joj zato samo biti drago, ako potraje, dok ona pomalo opet ne osvoji kineskog tržišta za svoju tekstilnu robu.

To englesko nastojanje oko ekspanzije podupire oslabljena valuta, koja neobično mnogo znači za opstanak britskog »empire«-a u stadiju vrlo teškoga drmanja engleskih pozicija u Kini.

[5] Pogodbom za to, da se Amerika na washingtonskoj konferenciji odreče graditi posebnu mornaricu na zapadnom Tihom oceanu, bilo je jamstvo »otvorenih vratiju«.

Engleske pozicije potječu sve iz onoga vremena, kad se kineska državna vlast pokazala posve nesposobnom odoljeti oružju zapadnih vlasti. Onda je Engleska stvorila Honghong, stvorila kao vođa evropskoga konzorcija vlasti bez takmaca i Šanghaj u Kini i ostale koncesije, zatim de facto suverenu upravu pomorske carine i solne trošarine, prve željeznice; kabeli, parobrodi i trgovina s pamukom bili su sasvijem u engleskim rukama. Svi se ti organi za moć stare liberalističke Engleske naglo ruše. Engleski izvoz pamuka u Kinu pao je na desetinu poprečnog izvoza prije rata. Finansijske kontrole gotovo više i nema, konzulatsko sudovanje ne će se više dugo moći održati. Dok se moglo igrati poklanjanja, vraćene su mnoge koncesije; poslanička četvrt u Peipingu ostade na cjedilu prijenosom glavnoga grada. Taj je prijenos zapravo indirektnim napadajem sličnim bojkotu, a s kakovim evropske vlasti treba da ubuduće često računaju. Sa svim tim drže se konzervativni »Tories«, koji od studenog prošle godine imaju englesku vlast u rukama, Japana. Ipak su se odlučili raditi zajedno s Amerikom sigurno od straha od japanskoga nastojanja zagospodovati pacifičkim oceanom, koje će ubuduće po svoj prilici jedva zasluživati ime »Mirnoga mora«.

Od ostalih manje interesiranih vlasti moraju Holandijci paziti za slučaj istočnoazijskoga rata, da ne stradaju njihove kolonije. Franceska je najsklonija (ili možda čak: jedina sklona) Japanu. Ta on joj treba kao saveznik na konferencijama za razoružanje, a isto tako za koloniziranje u Južnoj Kini. Tokio se opet smatra mnogo obvezanim prema Franceskoj. Njemačka bi valjda jedina bila zaista neutralna velevlast u tom hrvanju. Ona nema nikakovih imperijalističkih planova na dalekom Istoku, u prijateljstvu je sa sovjetskom Unijom, ima gospodarskih veza s Japanom, a trgovačkih s Kinom. Rado bi, da opet što prije dođe do mira i reda na Istoku. To je pokazala, kad se makar i uz neke rezervate pridružila demaršu anglosaskih velevlasti u Tokiju.

Istočni problem i Savez Naroda.

Usprkos nastojanju od više mjeseci nije ni samom Savezu Naroda uspjelo da ugasi oganj na dalekom Istoku. Taj neuspjeh bacio ga je u najtežu krizu, što ju je doživio od svojega postanka, jer se počelo već i pitati, je li Savez uopće kadar ispuniti svoju pravu zadaću, naime: uzdržati mir i štititi napadnutog od napadača.[6] Sav svijet želi nesamo prestanak svakoga neprijateljstva, nego i moralnu pobjedu one ideje mira, koja je u Savezu dobila svoj simbol. Ali se kod toga zaboravilo, da Savez Naroda ima sa-

[6] Sve dosele poduzete mirovne akcije, koje imaju svjetsko značenje (washingtonski ugovor, lokarnski ugovor i Kelloggov pakt), izvedene su osim toga bez Saveza Naroda, a značajno je, da su ih zamislili ponajviše Englezi odnosno Američani.

mo toliko moći, koliko mu njegovi članovi koncediraju, da je on zapravo samo jedna fasada podesna za jake dojmove, ali da iza nje nema zapravo nijedne realne sile, a najmanje sada, kad je on po prviput u svojoj historiji trebao da istupi protiv jedne velesile. Prema ranijim sankcijama svojih članova, (sjetimo se samo Wilne, Njemena, provale u Ruhr i krfske afere), držao se Savez obično pasivno. Međutim je sankcijski račun Japana bio već samom mandžurskom pustolovinom prevršio mjeru tako, da se Savez morao svakako pozabaviti tim prijepornim slučajem. Nemoć, kojom je nastojao da zbliži posve protivne interese, malo mu nije iskopala grob. Ta se njegova osnovna slabost nalazi u njegovu ustavu, a nada sve u sankcionoj ideji (članak 16.), po kojoj mu nije moguće ništa postići upravo zato, jer hoće da postigne sve. Može se bez izvrtanja reći, da su Japanci ismjehivali to posredništvo Saveza Naroda. Stoga je i poraz evropske civilizacije zaslugom Génève za prestiž bijele rase na dalekom Istoku gori nego baština svjetskog rata. — Japan se međutim nije ogriješio samo o ustav Saveza Naroda, nego pače o ugovor devetero vlasti te o Kelloggov pakt. Ovaj zabranjuje rat kao sredstvo izvanjske politike, a onaj je išao za tim, da čuva suverenost i nezavisnost Kine, da traži sastav jake kineske vlade i sigurne jednake mogućnosti u Kini za trgovinu i industriju svih zemalja (»otvorena vrata«). Obadva ugovora imala su zajamčiti Kini mirni razvitak i zaštitu protiv izvanjskih napadaja. Japan je onda sa svojom tezom: rat na dalekom Istoku nije nikakav »rat« obašao te ugovore. No ako je moguće obići zabranu rata, onda nema ona ratna zabrana u Kelloggovu paktu ni odricanje voditi rat u drugim nekim ugovorima nikakvog smisla. Jedno je sredstvo Savez Naroda ipak vrlo dobro upotrijebio: nije priznao nove mandžurske države. Tim ostaje Mandžurija po međunarodnom pravu kineskim teritorijem, pa kineska vlada ima pravo da ga izvan japanske željezničke zone posjedne trupama, dok se čete nove države imaju smatrati buntovničkim. Tek tako se održao Savez Naroda obašavši svoj vlastiti ustav i u savezu s Udruženim Državama principom nepriznanja, koji se u ustavu ne nalazi, stao da izvodi pritisak na Japan i izvodi ga još i danas.

Istočni problem i razoružanje.

Japanski osvajalački pohod u Kini opet je izvukao na tapet temu o ratnoj industriji. Novi je rat donio lijep dobitak u Japanu i po drugim zemljama, a osobito u Francuskoj i Čehoslovačkoj topovskim kraljevima, koji su uvijek podjarivali mržnju između naroda.[7] Ako i nije potreba tako velika, da stvori za nabavljače

[7] Socijalistički narodni zastupnik Pavao Faure iznio je u jednom svojem parlamentarnom govoru vrlo zanimljivih otkrića o »poslovima« tvrtki Schneide-Creuzot i Škoda te o tom, tko finansira svjetsko oružanje.

odmah kakvu konjunkturu, a ono je zaslužba ipak tolika, da može podražiti têk za sličnim srećnim slučajevima, a da i ne govorimo o gubicima drugih industrijskih grana pretrpljenim zbog veće nesigurnosti. Stare želje te (drukčije međunarodno povezane!) industrije naoružavanja samo su još ojačale japansko-kineskim ratom, a zli utjecaj te bezobzirne i kužne grane zasluzbe opažat će se sigurno sada još više nego prije. Sudbina jarac svjetske povijesti sastoji u tom, da s velikim poslovima ne će biti više tako jednostavno kao prije. U velikom ratu ne će ni industrija oružja imati što da zasluži. Njena će djela vjerovatno biti prva, koja će pasti kao žrtva raspojasanog uništavanja. Jer sve je već povučeno u ratnu zonu, dok se prije produciralo izvan nje. Veliki će posao upropastiti i samu industriju oružja.

Je li uistinu samo slučaj, da je gruvanje topova počelo baš u isto vrijeme, kad se u Génèvi sastala delegacija od 66 naroda, da vijeća o uklanjanju oružja i o o p ć e m r a z o r u ž a n j u? Taj bi nam odgovor mogli dati samo industrijalci oružja, koji jedva mogu da suspregnu podsmijevanje, kad se sastanu u Génèvi te iza kulisa konferencije za razoružanje rade zato, da ne bi njihov posao kod razoružavanja pretrpio odveć veliku štetu. Jer dosad je njihova žetva bila sjajna. Ta po vojničkoj knjizi Vijeća Narodâ za 1931. porasli su godišnji izdaci za oružanje kod šest starih evropskih država, koji su g. 1898. još iznosili 1,58 milijarda maraka, a 1913. već 8,08 milijarda maraka, (dok je u svjetskom ratu bilo godišnje oko 250 milijarda maraka ispucano!), na 20 milijarda. A tomu valja dodati još 20 milijarda maraka za tajne izdatke oko naoružanja. Ne treba ni riječce više, da jasno i glasno pokažemo, kako su se države s obzirom na razoružavanje udaljile od jasno izrečene nakane sv. Oca Pija XI.

Spekulantima od zanata iz svih zemalja već se smiješi nova zora, i već su na svim međunarodnim burzama porasle vrijednote čelične industrije te tvornica oružja i puščanog praha. Povodom toga dizanja cijena (hausse) izjavile su barem velike banke u Wallstreetu, da ne će ni Japan ni Kina bilo u New-Yorku bilo u Londonu dobiti nikakova novca za rat. U interesu svjetskog mira moramo svi željeti, da to mišljenje zavlada općenito svijetom i to nesamo na kratko vrijeme ili možda tek s obzirom na pojedini ratni slučaj, jer samo će se tako očitovati sigurno stečena spoznaja finansijskih magnata, da je svaki rat konačno samo promašen posao, pa svršio se on kako mu drago.

Što će dakle biti s tim istočnoazijskim sukobom? Jedva se može unaprijed reći, kako će se razviti taj paralelogram sila između naroda, koji teže na neovisnost, i između stranih zahtjeva za gospodovanjem, kojih će se velesile samo preko volje odreći. U smjer gibanja jedva se može sumljati: ono se kreće od nasilnog gospodstva prema režimu slobodnih ugovora, koji će ići za tim, da organiziraju mir i složni rad među narodima. Prijepor se ni najmanje ne tiče samo tih dvaju protivnika; govori se o Aziji, koja

se budi: Kina, Indija, Orijent tinja ispod pepela, a ruska Sfinga hipnotizira svojim demonstvom svu Euraziju. Svjetski rat, u kojem je Istok gledao jedan strašni građanski rat između Evropljana, i tehničko civiliziranje Zemlje oživljuje politički polagano i one krajeve Zemlje, koji su, čini se, kroz stoljeća spavali i bili prepušteni na milost i nemilost Zapada, ali koji su sad već siti evropskoga skrbništva. Ako japansko-kineski konflikt nije pokusni alarm na gigantsku borbu svjetskih sila, tad je krajnje vrijeme, da razumijemo te vatrene signale u Aziji te učinimo sve, što je ljudima moguće, da se daleki Istok smiri. A to će biti samo tada moguće, ako se ne budu istočno-azijski događaji kao dosada prosuđivali tek bijednom logikom našega zapadnog mentaliteta, nego ako se budu nastojali naći izvori duševne strukture u tih naroda. Samo tada moći će se zapriječiti, da Evropa ne postane kulturnom ruševinom, preko koje će duvati crvena mongolska oluja.

K. Diederich.

SV. CECILIJE CIPRIJAN PRVI AFRIČKI BISKUP-MUČENIK

Opaska uredništva: Želeći donijeti u kojem od narednih brojeva »Života« u hrvatskom prijevodu dva spisa ovoga vrlog pastira duša, koji su još i danas, nakon 1600 godina, vrlo aktualni, donosimo najprije kratku sliku života i rada njegova iz pera poznatoga našega patrologa o. Bocka D. I.

U OPRECI s gordim, tvrdokornim i rigorističkim heretikom Tertulijanom ističe se to sjajnije mili i blagi te skroz »katolički mučenik i katolički biskup Ciprijan« (Aug.), zemljak i mlađi suvremenik Tertulijanov. Podatke za Ciprijanov život vadimo iz kratke i pouzdane biografije njegove (Vita Caecilii Cypriani), što ju je brzo poslije smrti Ciprijanove napisao đakon mu i drug Poncije, nadalje iz spisa »De gratia Dei ad Donatum«, gdje sam svetac malo nakon svojeg obraćenja slavi svesilnu milost Božju, što se očitovala kod njegova vlastitog preokreta, a napokon iz raznih pisama svečevih. Rođen između g. 200. i 210. u Kartazi kao sin ugledne i bogate poganske obitelji Cecilije Ciprijan, komu su kasnije nadjenuli i nadimak »Tascije«, zarana se obrazovao u latinskoj i grčkoj književnosti te postao slavnim učiteljem govorništva u svom rodnom gradu. U kući njegovoj stanovao je i stari katolički svećenik Cecilije (Poncije ga zove Cecilijanom). Taj je Ciprijana upozorio na Sv. Pismo i predobio ga oko g. 245.-246. za kršćansku vjeru. Poslije krštenja Ciprijan razdijeli sav svoj imetak među siromahe i svim žarom svoje duše stane težiti na kršćansku savršenost. Brzo ga primiše među klerike, te ga na koncu g. 248. ili na početku g. 249. na burni zahtjev puka kraj sve zapreke neofitizma i kraj svih prigovora nekih zavidnih svećenika izabraše biskupom u Kartagi, a time i metropolitom prokonzularne Afrike.

U svojoj biskupskoj službi Ciprijan krasno opravda povjerenje svojih izbornika. Spojio je pravi crkveni osjećaj s prijaznom i blagom ćudi i ljubav dobrog Pastira s divnim organizatorskim talentima. Kako je dobro poznavao ljude i život, nije išao za nedostižnim idealima, ali je stalno i s neslomljivom dosljednošću vršio svoju pastirsku službu (Bardenhewer). Već prve godine svoga biskupovanja stao je na put nekim moralnim zlima, koja se bijahu raširila za razmjerno dugog mira prije Decijeva progonstva. No kad je g. 250. progonstvo buknulo, te razjarena poganska svjetina u cirkusu i amfiteatru u Kartagi vikala: »Ciprijana (bacite) pred lavove!«, sveti je biskup po savjetu Kristovu[1] smatrao međutim za zgodnije, da se bijegom otme očitoj smrtnoj pogibelji

[1] Mt. 10, 23.

i da se u to burno vrijeme sačuva svome stadu. Iz svojega skrovišta u blizini Kartage upravljao je dalje svojim pukom pišući mnoge pastirske poslanice.

Bodrio je svete mučenike na stalnost posebnim pohvalama i nagradama, ali je i oplakivao kukavštinu mnogih kršćana, koji su se pod pritiskom progonitelja ili mitom i potpisom svojim otkupili od daljeg progonstva (acta facientes) tvrdeći, da su tobože žrtvovali bogovima, ili su uistinu tamjan sipali u vatru pred kumirima i žrtvovali (thurificati, sacrificati). Svi su ovi dakako bili isključeni iz Crkve, dok ne bi učinili dovoljne javne pokore. Mnogi se od njih požuriše nakon progonstva, da si pribave preporučna pisma (libelli pacis) od ispovjedalaca, koji su čvrsti ostali pa za vjeru trpjeli muke i tamnicu. A Ciprijanu protivna stranka (svećenika Felicisima, Novata...) primila je tako preporučene odmetnike odmah opet u crkvenu zajednicu, pogazivši sve doondašnje propise o potrebnoj javnoj pokori.

Vrativši se još u prvoj polovici g. 251. u Kartagu Ciprijan je taktičkim načinom uredio pitanje obraćenja skrušenih odmetnika, premda nije mogao zapriječiti raskol protivne laksne stranke. U isto je vrijeme nastala u Rimu protiv pape Kornelija rigoristička stranka Novacijevaca, koji su papu i istomišljenika Ciprijana tužili radi tobožnje prevelike popustljivosti s otpadnicima. Samo da ojača što više u otporu protiv sv. Ciprijana, Felicisimova laksna stranka pridružila se sad rigorističkoj raskolničkoj sljedbi Novacijevaca, koji su najprije poricali shodnost, a poslije i mogućnost crkvenog odriješenja od vjerskog odmetništva.

Doskora novi užasni bič općenite kuge (g. 252. - 254.) nađe u sv. Ciprijanu divnog i velikodušnog junaka, koji je pametno organizirao pomoć kršćanskim i poganskim žrtvama kuge i sam svojom nesebičnom ljubavlju prema bolesnicima zadivljavao sve slojeve pučanstva. Kad su carevi Gal i Voluzijan naredili općenite (poganske) žrtve protiv te kuge, nastalo je novo progonstvo kršćana, koje je Ciprijanu dalo povod, da ublaži pokorničku disciplinu. Progonstvo se brzo stišalo nastupom novog cara Valerijana u listopadu 253.

Svetac je sad nastojao, da podigne raskolom i progonstvima rasklimanu crkvenu stegu, i stoga držao više sinoda u Kartazi (g. 253. - 256.). U nove se brige zapleo, kad je g. 255. nastala žestoka prepirka s papom Stjepanom I. o valjanosti krivovjerskog i raskolničkoga krštenja. Poput Tertulijana i Ciprijan je s većinom afričkih biskupa i s nekim istočnjacima (Firmilijanom Cezarejskim...) prekrštavao obraćenike iz hereze i skizme misleći, da je to u skladu sa Sv. Pismom i s predajom. S Tertulijanom argumentirao je: »Valjani krst ima se podijeliti u ime pravoga Boga i pravoga Krista. Ali heretici ne priznaju istoga Boga i Krista kao i katolici.«[2] Isto su učinile i tri sinode afričkih i istočnih biskupa.

[2] Ep. 69.—75.

No papa Stjepan stalno je zabacivao tu praksu i nauku. Premda, kaže, heretici nemaju prave vjere u Trojstvo, ipak hoće da podijele krst Kristov i zato krštavaju po nakani Kristovoj i u ime presvetoga Trojstva po naredbi Kristovoj. Stoga valjano krštavaju. »Ako dakle koji od kojegod hereze k vama dođe, neka se ništa novo ne uvede osim onoga, što je predano: da se naime ruka položi na njih u znak pokore, jer i sami heretici među sobom svoje pridošlice ne krštavaju nego ih samo primaju u zajednicu.«[3] Sv. Augustin spominje ovaj navod Stjepanov iz poslanice Ciprijanove Pompeju i ujedno dodaje: »Premda se (Ciprijan) žešće, ali bratski rasrdio, ipak je mir Kristov u njihovim srcima pobijedio, te u takvoj prepirci nije među njima nastalo nikakvo zlo skizme.«[4] Stjepan je, istina, prekinuo dopisivanje s afričkim biskupima, ali brzo poslije toga bukne progonstvo Valerijanovo, u kojem je papa Stjepan pretrpio mučeničku smrt (u kolovozu 257.), dok je Ciprijan u rujnu iste godine prognan u Kurubis; a 14. rujna 258. pade blizu Kartage i njegova glava od mučeničke smrti. Malo dana prije toga javio je biskupu Sukcesu mučeničku smrt nasljednika Stjepanova, pape Siksta ili Ksista II., i to zato, da bi izvijestio o tom i druge kolege, i da svaki osokoli svoje stado na mučeništvo. To je očit znak, da nije bilo skizme među rimskom i afričkom Crkvom. Uzajamnu slogu jedne i druge Crkve u ono vrijeme potvrđuje živo saučešće, što ga je kler rimske Crkve iza smrti Ciprijanove izrazio kleru u Kartagi.[5]

2. Sv. Ciprijan kao pisac.

Ciprijan nam je ostavio 13 svojih spisa i 65 pisama. Svi su mu spisi više praktična smjera. Malo poslije svojega obraćenja napisao je prvu poslanicu ili bolje monolog »Ad Donatum«. Spis se spominje i kao posebna knjiga »o milosti Božjoj«. Svetac tu prikazuje pokvarenost poganskog svijeta, odakle ga je k Bogu pozvala milost njegova, te konačno moli prijatelja Donata, da bi se posve predao vodstvu te milosti. Čini se, da je ova knjižica (od 16 poglavlja) kasnije svetog Augustina potakla, da napiše svoje »Ispovijesti«, ili mu je barem služila za uzor kod onoga djela. — Apologetski smjer slijedi i knjiga »Ad Demetrianum«. Ovaj poganin širio je staru klevetu, da je kršćanstvo tobože izazvalo srdžbu i osvetu poganskih bogova u tolikim ratovima i drugim kaznama. Slično kleveću moderni pogani Crkvu, da baca narode u nesreću. Ciprijan mu zanosno odgovara, da tjeskobe roda ljudskoga potječu od pravoga Boga, koji kažnjava tvrdokornost i opakost pogana, osobito pak njihov bijes protiv kršćana. Pisac završuje ovu raspravu očinskom opomenom, da bi se pogani obra-

[3] Cypr. ep. 74, 1.
[4] Contra Donat., l. 5.
[5] Ep. II. Migne, P. L. 4, 228—233.

tili pravom Bogu i tako postali dionici nebeskog veselja (p. 26.). — Spis »Kumiri nisu bogovi« više je nalik na zbirku apologetske građe, izvađene iz Minucijeva Oktavija i iz Apologetika Tertulijanova, da se dokaže neistina kumirstva i istina kršćanstva. Sličnu neobrađenu građu pružaju »Testimonia ad Quirinum« (Svjedočanstva Kvirinu) u tri knjige, gdje se spominju biblijski tekstovi, koji dokazuju privremeni karakter Starog Zavjeta i ispunjena proročanstva u Mesiji i Bogu Kristu, te tekstovi, koji se tiču vjere, dužnosti i kreposti kršćanskih. Spis »Ad Fortunatum« (u jesen 257.) na slični način niže tekstove Sv. Pisma, koji raspravljaju o dužnostima pravoga kršćanina, osobito u vrijeme krvavoga progonstva. Stoga se taj spis spominje i pod imenom »De exhortatione martyrii«. Sv. Ciprijan u uvodu veoma zgodno i zorno ističe, zašto je ovdje samo zbijeno sabrao neke kratke točke za građu, koju treba da svaki pojedinac obradi razmatranjem i praktički primijeni na vlastite potrebe. Služi se pri tom slikom gotove haljine i neizrađene vune te veli: »Kad bi vam dao već gotovu i dovršenu haljinu, tad bi to bila moja haljina, kojom se drugi služi, pa možda ne bi dovoljno pristajala njegovu rastu i stasu, kad je za drugog bila načinjena. Stoga Vam sada poslah samo skrletnu (t. j. krvlju orošenu) vunu od Jaganjca, koji nas je otkupio i oživio. Primivši tu vunu (naime kratku jezgru natuknutih primjera i nauka Kristovih), napravit ćeš si haljinu po volji, kojoj ćeš se više radovati, jer je tvoj domaći proizvod. Onda ćeš i drugima dati, što poslasmo, da i oni skroje haljinu po svojoj volji i svom ukusu. Tako će se pokriti stara golotinja, i svi će nositi haljine Kristove, obučeni posvećenjem nebeske milosti.«[6]

* * *

Moralnim i disciplinskim djelima Ciprijanovim pripadaju osobito dva spisa, što su ih Oci čitali na sinodi g. 251.: »De lapsis« (Otpadnici) i »De catholicae Ecclesiae unitate« (Jedinstvo katoličke Crkve). Oba su spisa zamišljena kao odulje pastirske poslanice.

U spisu o otpadnicima Ciprijan se najprije veseli povraćenom miru i govori o slavi postojanih mučenika (c. 1—3). Onda potresnim načinom daje oduška svojem bolu poradi tolikih odmetnika (c. 4—12). U drugom dijelu (c. 13—36) upućuje lakoumne odmetnike, da im je potrebna izvanredna pokora, te da ne mogu odmah biti pripušteni u crkvenu zajednicu. Ludo je tražiti po ljudima naglo izmirenje, ako sveznajući Bog ne bude izmiren iskrenim popravkom života. Još je veća ludost tražiti izmirenje s Crkvom po raskolnicima, koji i sami stoje izvan Crkve. Pisac upozoruje odmetnike na čudesne kazne Božje, koje su snašle neke otpadnike. Sav je spis prožet toplim čuvstvom, srdačnom ljubavlju i ujedno apostolskom snagom, kakva dolikuje dobrom pastiru.

[6] Migne, P. L. 4, 679.

Spis o jedinstvu katoličke Crkve nastao je još iste godine povodom raskola, koji je istodobno mučio i afričku i rimsku Crkvu. Dok se Felicisimov raskol u Kartazi brzo ugušio, raskol u Rimu pod Novacijanom širio se puno dalje i prijetio nesamo Kartazi nego i drugim zemljama. Protiv Novacijana Ciprijan ističe, kako su raskoli i hereze djela i oružje đavlovo. Ima samo jedna Crkva Kristova, koju je osnivač njezin osnovao na jednomu, t. j. na Petru. Jedinstvo temelja jamči nam za jedinstvo Crkve (1—4). Širenje Crkve ne smeta njezinu jedinstvu. Iz jednog sunca izlaze mnoge zrake, iz jednog vrela izviru mnogi potoci, iz jednog debla izrasle su mnoge grane. Ali zajednica izvora čuva jedinstvo (5). Izvan Crkve Kristove nema spasenja. Ne može Boga imati za Oca, koji nema Crkve za majku. Jedinstvo Crkve nužno slijedi iz jedinstva Božanstva i nalazi svoj simbol u nesašivenoj haljini Kristovoj. Tip kuće Rahabine (Jos. 2, 18; 8.) pokazuje Crkvu kao jedinu posrednicu spasenja. Dobri ne izlaze iz Crkve, jer vjetar odnosi samo pljevu, a ne pšenicu (6—9). Na ove načelne misli pisac niže svoje žarke opomene, da se vjernici čuvaju svakog raskola i ostanu u zajednici sa svojim pastirom (10—27).

Ciprijan se usko prislanja na nespomenutog Tertulijana u praktičnim spisima »Molitva Gospodnja«, »Dobrostrpljivosti« (g. 256) i »Odjeća djevicâ« (g. 249). Spis »De opere et eleemosynis« (26 poglavlja) razlaže tekstove Sv. Pisma o dobrotvornosti i milostinji i o njihovoj vječnoj plaći rajskoj. U prepirci o prekrštavanju opominje Ciprijan svoje pristaše spisom »De zelo et livore« (O zelotipiji i zavisti) na uzajamnu ljubav, koja je glavni stup kraljevstva Kristova.

Kad je g. 252. kuga užasno stala harati po Africi i po drugim zemljama, Ciprijan je u posebnoj pastirskoj poslanici »De mortalitate« (26 poglavlja) svoje klonule vjernike tješio i sokolio. Baš kršćani imaju se posebno pripraviti na kušnje, ali za njih je Krist bolu oteo ostan: U kušnji se kušaju, u nevolji mogu toliko rajskih zasluga steći; a smrt im je samo prijelaz u bolji život.

* * *

Zbirka pisama Ciprijanovih broji uz 65 njegovih poslanica i 16, koje su na njega upravljene. Ta je zbirka vanredno dragocjena, jer nam podaje dosta jasnu i potpunu sliku crkvenih prilika, duha i života, discipline i uprave crkvene u onih 10 godina (248 - 258). Bez apstraktnih refleksija ta pisma u konkretnim činjenicama i živahnom zornošću prikazuju disciplinu klerika i lajika, brigu za siromahe i utamničene, utješne pobude, udijeljene stalnim ispovjedaocima u vrijeme progonstva, opomene otpadnicima, da se pokore biskupima, što se tiče trajanja njihove javne pokore i

drugih uvjeta za izmirenje, žalosne prilike raskola Novatova i Novacijanova, prepirke zbog prekrštavanja krivovjernika i nastojanje oko izmirenja, praksu crkvenu, što se tiče ranog krštenja djece (za prvih 8 dana poslije rođenja),[7] valjane materije kod sv. misne žrtve[8] i načina potvrđivanja vjernika polaganjem ruke biskupove[9] i t. d. U posljednjem pismu navješćuje stadu skoru mučeničku smrt i potiče ih na mir i na stalnost u vjeri i mukama, zabraniv ipak, da se sami od sebe prijave poganima.

* * *

U spisima Ciprijanovim apologetika još manje znači negoli kod Tertulijana. Ciprijan nije muž špekulacije i dijalektike, nego više biskup apostolskoga pregnuća. U najužoj vezi sa Sv. Pismom i s tradicijom on pozitivno razlaže vjersku i moralnu nauku i svuda ide za popravkom života i za obranom svoga stada od raznih zamki. Ciprijan je čovjek katoličkog osjećaja. Poradi ovih vrlina tako su rado čitali njegove spise, te ih sv. Jeronim nije izričito ni nabrojio, jer da »su njegova djela sjajnija od sunca.«[10] I sv. Augustin silno hvali njegove spise, te ujedno ispričava njegovu zabludu o prekrštavanju krivovjeraca i ističe njegovu poniznu revnost, da očuva crkvenu slogu.

I. P. Bock D. I.

UPOREDO S VREMENOM!

(Refleksije o savremenom svijetu i životu.)

Novi sveci i blaženici.

Rimska Kongregacija Obreda izdala je novi popis sluga i službenica Božjih, kojih se postupak za beatifikaciju odnosno kanonizaciju provodi kod nje. Popis je zaključen 1. studenoga 1931. Prije toga izašao je zadnji popis g. 1921., dakle prije deset godina.[1]

U novom popisu nema imena onih, za koje još nije svršen dijecezanski proces, što se ima provesti prema propisima CZ kan. 2037. - 2064. prije postupka u Rimu. Dok je u prošlom popisu bilo 328 procesa, to ih je u novom 551, premda je kroz zadnjih deset godina proglašeno 30 blaženika i 11 svetaca, i premda novi popis sadržaje samo one »causae«, kod kojih je ozbiljne nade u uspjeh.

[7] Ep. 64. [8] Ep. 63.
[9] Ep. 73, c. 9.
[10] De vir. ill. 67.

Često se naime dogodi, da koji proces »počíva«, t. j. bilo radi izvanjskih bilo radi unutrašnjih poteškoća ne ide naprijed. Tako je na pr. proces za beatifikaciju sv. Roberta Bellarmino D. I. počivao od g. 1753. do g. 1920. Nije dakle u svakom takovu slučaju stvar izgubljena. Kod nekih procesa mogu biti već i herojske kreposti priznate, ali nema čudesa bez prigovora. Tako je u procesu časnog sluge Božjega o. Ljudevita de Ponte D. I. još g. 1759. izašao dekret o herojskim njegovim krepostima, ali onda je stvar zapela, jer nema traženih čudesa. Bog u svojoj mudrosti zna, što čini, pa i proglašenje blaženika i svetaca čuva za najprikladnija vremena. Tako je sv. Albert Veliki, koji je umro g. 1290., tek na početku ove godine proglašen svecem. U novom popisu ne nalazimo više Ane Katarine Emmerich, koja se nalazila u popisima od g. 1909. i 1921., dok naprotiv čitamo u njemu ime Marije od Agrede († 1667.), kojega u pređašnjim popisima nije bilo. T. zv. »Congregatio antipraeparatoria« o herojstvu njezinih kreposti održana je još g. 1769., ali je daljni proces zapeo radi njezinih vizija.

Od 551 procesa, što se nalaze u novom popisu, 494 je za beatifikaciju, a 57 za kanonizaciju (uračunavši i »causam« sv. Alberta Velikoga, koja je međutim završena). Prevario bi se međutim, tko bi mislio: koliko procesa, toliko i novih kandidata za čast oltara, jer se u mučeničkim procesima nalaze cijele skupine slugu Božjih. Tako na pr. procesi dvaju apostolskih vikara u srednjem Tongkingu: Josipa Diaza Sanjurjo i Melkiora Garcia Sampedro odnose se na 1743 lica; jedan kineski proces s 4 biskupa na čelu obuhvaća 2420, a proces petorice franceskih Isusovaca iz bokserskoga ustanka hoće da dosudi čast oltara skupini od 2072 lica! Dakako da se istraga ne vodi samo »in cumulo«, nego se točno ispituje stvar svakoga pojedinca, pa se vrlo lako dogodi, da se i mnogo njih briše i izluči iz procesa, čim dokaz za mučeništvo nije siguran. Poznati su takovi slučajevi na pr. kod procesa za beatifikaciju rujanskih žrtava pariskih (proces g. 1926.) i engleskih mučenika (proces g. 1930.)

Prema *narodnosti* dijele se postupci novoga popisa u glavnom ovako: na čelu su Talijani s 271 procesom, zatim dolaze Francezi sa 116, Španjolci s 55 i Belgijanci s 13 procesa. Prema *vjekovima* pripadaju na pr. 2 osobe trinaestom, 247 devetnaestom, a 49 dvadesetom vijeku. Prema *redovima*, kojima su sluge Božji pripadali, dijele se ovako: 82 ih pripada franjevačkom redu (i to 51 prvom, 19 drugom, a 12 trećem redu), 51 kapucinskom, 36 isusovačkom, 22 dominikanskom (skupa sa ženskim ogrankom), 18 konventualskom, 13 redemptorističkom, 12 bosonogim karmelićanima i 12 lazaristima. 45 ih je osnovalo novija udruženja za odgoju, a 83 za socijalni rad. Prema *staležu* od svjetovnjačkih lica: 4 su kraljice: Kunigunda Poljska († 1298.), Ivana od Valois (franceska kraljica † 1505.), Marija Klotilda (sardinska kraljica † 1836.). 2 su sveučilišna profesora: Kontardo Ferrini († 1902.) i Friedrich Ozanam († 1853.). Zastupani su nadalje tvorničari (Filibert Vrau † 1905. i njegov šurjak Kamilo Feron-Vrau † 1908.), željeznički činovnici (Pavao Pijo Perazzo iz Turina † 1911.), gimnazijci (petnaestgodišnji Dominik Savio † 1857. i vršnjak mu Galileo Nicolini † 1897.) itd. Ima i nekoliko *svetačkih bližih rođaka*. Tako je na pr. Ivan Krstitelj od sv. Mihovila († 1765.) brat sv. Pavla od Križa; Josip Frassi-

[1] Potanje o svemu izvješćuje o. K. Kempf D. I. u »Zeitschrift für Aszese und Mystik« 1932., str. 165 - 171.

netti († 1868.) brat je bl. Paule Frassinetti. A u međusobnom su rodbinskom odnosu sami kandidati za čast oltara: rođena braća Antun († 1858.) i Marko Antun Cavanis († 1853.) i već spomenuti šurjaci Filibert Vrau i Kamilo Feron-Vrau. U popisu je i priličan broj *mistika*. Tako na pr. bl. Marija od Isusa Paredes († 1645.), Marija od Agrede († 1667.), Kandida od sv. Augustina († 1861.), Klara Agneza Steiner († 1862.), Marija od raspetoga Isusa († 1876.), Marija Patrocinio († 1891.), Marija od bož. Srca († 1899.), Gemma Galgani († 1903.), Marija od muke Isusove Tarallo († 1918.), Benigna Konzolata Ferrero († 1916.) i dr.

Moderni individualizam.

Racionalizam je star kao ljudska povijest. Ali danas se više ne govori toliko ni o njemu ni o subjektivizmu, njegovu ocu, jer i kroz jedan i kroz drugi ipak malo probijaju ona svojstva, što ih jasnije nazivljemo ohološću i sebičnošću. Stoga se sad radije govori ob individualizmu!

Nego taj »individualizam« također može značiti rog i svijeću. Može da znači apsolutnu autonomiju čovjeka, kojega ne veže nijedan zakon, te djeluje i misli prema vlastitim sklonostima bez ikakove izvanjske obveze. A može da znači i potpunu skladnost pojedinca, afirmaciju ličnosti kao aktivne i moćne sile, sintezu intelektualne i moralne harmonije. U prvom značenju individualizam zabacuje svako vanjsko pravilo, svaku tradiciju, determinaciju; čak i izvorom vjere jest vlastiti ja. U drugom značenju ispovijeda bujni razvitak svih prirodnih sila i jake ličnosti, ali razvitak, koji ne odbacuje vanjskoga zakona ni auktoritetske pouke. Jasno je, da moderni kritički racionalista nikada ne misli individualnosti u ovom drugom smislu.

Luter je izdigao načelo: Objavljena nauka nalazi se u sv. Pismu, koje svaki kršćanin može slobodno tumačiti. Zaista čudnovato načelo, od kojega druga polovica obara ono, što prva tvrdi. Jer to »slobodno tumačenje« ne mari za crkveno učiteljstvo pa je početkom i temeljem radikalnoga vjerskog subjektivizma, koji se hitro pretvara u sentimentalizam, skroz na skroz neodređeni pokret. A neizbježljiva posljedica jest — intelektualna anarhija, od koje je samo još jedan korak do moralne. Drugim riječima »individualizam« u modernom značenju te riječi! Čovječji um, prepušten sam sebi, zna samo kidati vjersko jedinstvo i sijati tisuće sekta i teorija, koje će se međusobno pobijati.

Kako dobro opaža de Grandmaison,[3] najviše je pridonio današnjem kaosu ideja Kant. Sam pijetistički odgojen povezao je vjeru uz iracionalni svijet kao postulat praktičkog razuma. Prema njegovom ne dolazimo do sigurne tvrdnje, da postoji Bog, razumskim zaključivanjem nego zahtijevanjem volje. Kantova je vjera dakle antitradicijska, antidogmatska, a liberalni protestantizam ide njegovim pravcem. Schleiermacher je otvoreno uveo sentimentalizam. Na njegovu je vjera osjećaj zavisnosti od Svega, Vasione! Dakle i opet iracionalan temelj; kršćanstvo toga filozofa nema dogmi i sasvim predano na milost i nemilost subjektivnom impresionizmu mijenja se sa svakim vjetrom.

Ovakav subjektivizam zabacuje objavu Božju ili stoga, što pretjerava Božju transcendenciju veleći, da Boga ne možemo nikako dokučiti, ili stoga,

[3] Vidi: Huby, Christus, Paris, str. 973.

što Boga monistički ponizuje istovjetujući ga s prirodom. A ako nema objave, nema ni predanja ni autentičkoga učiteljstva, riječju nema vjere u kršćanskom smislu riječi. Ipak moderni »individualizam« ne će vjere potpuno da zabaci. Da preda pred tim korakom, sili ga već fizičkomoralni zakon, kojemu se ljudski rod i danas kraj svih bezbožnih eksperimenata ne može da otme, zakon, da čovjek i čovječanstvo bez vjere ne može nikudnikamo. Ali zato sprema kako Bogu tako i vjeri poniženje: ako je Bog nesvijesna vasiona, koja tek pomalo dolazi do svijesti, tad je i vjera u tog boga u tamnoj i mutnoj podsvijesti, tek iracionalni zahtjev srca, neko neposredno i zaista čudno iskustvo, o kojem gospodin suveren — razum ne zna ništa. On tek ima taj zadatak, da ono nešto magle, što iz podsvijesti provali preko praga svijesti, pohvata i okuje u nesnosne lance vanjskih oblika, »dogmi«, koji na svaki dašak »znanosti« pucaju poput tanke paučine, da se iz njihovih ostataka na »vječnom ognju znanstvenog napretka« saliju nove forme, nove »dogme«. Čovjek je jedini izvor vjerske tajne i njezinim središtem. Tako je modernom »individualisti« dana mogućnost silne širokogrudnosti i »trpeljivosti«, kojom s visoka mjeri prolazne iskustvene materijalizirane vjerske kalupe, svijestan, da pravo blago nosi u najdubljoj dubljini svoje duše, naime »iskustvo božanstva«, kako bi on rekao, ili zapravo jedno veliko — ništa, kako bi rekli oni, koji su iskreni prema sebi i prema njemu. U tom sadržajem tako bogatom »iskustvu božanstva« nalaze moderni individualiste »prirodnu vjeru«! Tek na ovako pripravljenu terrainu mogle su niknuti misao o »pankršćanskoj uniji«, koja bi sve vjere reducirala na zajedničku im bazu, i napori protestantizma da okupi razne svoje sekte složivši ih u »minimum«-u, u t. zv. »temeljnim člancima«. Ostalo pako velikodušno prepušta potpunoj »slobodi« biva anarhiji, jer svatko može taj »minimum« svesti na — ništa!

Iz svega doslije rečenoga je jasno, što će taj moderni »individualizam« reći, i kako će se ponijeti prema pozitivnom kršćanstvu, a napose prema jedinom legitimnom i zaista izrazitom njegovu zastupniku — katolicizmu. Za nj je kršćanstvo samo posebni oblik prirodnoga vjerskog iskustva; Isus nije propovijedao objavljene nauke, koja obvezuje čovječji um, nego je bio prvim subjektom onoga prirodnog vjerskog iskustva, koje se kasnije prozvalo kršćanstvom. Stoga to kršćanstvo na svojem početku nije imalo ni stroge tradicije ni nesnošljivosti prema drugim vjerama. Istom kasnije je ono u dodiru s helenističkom kulturom odredilo konkretne dogmatske formule i organiziralo Crkvu. Naš »individualizam« time — eto nam i opet jednoga zanimljivog paradoksa! — kraj svega zabacivanja časne starine i tradicije zapravo tvrdi, da je stariji od svake kršćanske predaje! Tvrdi, da je subjektivizam izvor, iz kojega je poteklo kršćanstvo! Što će činjenice na ove apriorne konstrukcije?

Moderna je teologija, napose racionalistička, mnogo kopala po rudniku prakršćanstva.[4] Iskopala je mnogi grumen zlata, što ga možemo upotrijebiti. Kršćanstvo bo odmah u početku nastupa kao božanska, dakle natprirodna i objektivna luč, koja rastjerava tamu ljudskog duha, što je lutao između raznih nauka i vjera. Nije ono plod filozofijske spekulacije niti sinteza poznatih nauka. Što više: jedva je ikoji pokušaj sinteze kršćanstva i starijih filozofijskih nauka prošao bez osude sa strane one svijesti, koja je živjela u prakršćanskoj

[4] Por. »Civilta cattolica« od 5. III. o. g.

Crkvi te rastavljala nauk Božji od nauka ljudskoga, a helenizam joj značio uprav negaciju kršćanstva. Kršćanstvo je riječ, objava Božja: »Bog, koji je nekada mnogo puta i različitim načinom govorio ocima po prorocima, progovori nama u posljednje dane ove po Sinu.« (Žid. 1, 1.) Krist je došao s neba, poučio apostole i poslao ih, da njegov nauk šire po svijetu. I taj nauk moraju apostoli vjerno naučavati, kako ih je Krist poučio. Sv. Pavao piše Korinćanima: »Ja primih od Gospodina, što vam i predadoh« (1 Kor. 11, 23.), a Galaćanima: »Neki... uznemiruju vas i hoće da izvrnu evanđelje Kristovo. Ali ako i mi, ili anđeo s neba navijesti vam evanđelje protiv onoga, što vam navijestismo, proklet da bude!« (Gal. 1, 7. 8.) I navodi razlog: »Dajem vam na znanje braćo, da evanđelje, koje sam ja propovijedao, nije po čovjeku. Jer ga ne primih od čovjeka niti naučih, nego objavom Isusa Krista.« (ib., 1, 11. 12.) Stoga upućuje i svojega učenika Timoteja: »Povjereno dobro čuvaj!« (2 Tim. 1, 14.), a »Didache« propisuje svakomu kršćaninu u 2. vijeku već: »Čuvaj, što si primio, niti što nadodaj niti što oduzmi.« (1, 14.) Jednako sv. Polikarpo opominje: »Zabacivši ispraznost mnogih i krivih nauka vratimo se k nauci, koja nam je predana od početka.« (Filip. 1, 304.)

Kršćanstvo se odmah spočetka pokazuje apsolutno intranzigentnim prema drugim vjerama, jer je svijesno, da samo ono potječe od jedinoga istinitog Boga, Stvoritelja svemira i čovjeka. Njega jedinog ima čovjek da časti kultom latrije, koji će mu iz zahvalna srca puna ljubavi, a ne straha, poteći to lakše, što je taj Bog pun milosrđa čovjekom postao i donio čovječanstvu božansku istinu. Čudnovato je, kako moderni propovjednici dogmatske trpeljivosti sasvim zaboravljaju, da je kršćanska krvca curkom curila tri puna stoljeća samo zbog kršćanske dogmatske »netrpeljivosti«.

Jer baš intranzigentnost tjerala je u bijes i očaj poganstvo. Poganske bo vjere nikada nijesu svojatale istinu samo za se, nego su se prilagođivale političkim i kulturnim prilikama pojedinih naroda; poganskom Rimu nije bilo teško u galeriju bogova svaki dan, ako zatreba, metnuti po koji novi portrait. Kršćanstvo naprotiv gleda u tom praktičkom sinkretizmu negaciju Boga, koji traži čovjeka cijela: u privatnom i javnom, izvanjskom i unutrašnjem životu. Nema čovjek stvarati vjeru, nego mu nju nameće odnos njegov prema Bogu Stvoritelju i Uzdržavatelju. Stoga su prvi kršćani veseli, što su dobili davno željkovanu istinu, što hodaju u svijetlu božanske objave. Ta svijest porodila je u krilu kršćanstva moralne divove, kojima se poganstvo nije moglo dovoljno da nadivi: kršćani su naličili na djecu, koja se veselo vraćaju u očinski dom, a pogani beskućnicima, koji izgubljeni lutaju po mraku i ne znaju nikudnikamo... Riječita je poredba Lebretonova[5]: »Ne može biti dirljivijega kontrasta od onoga između *Misli* Marka Aurelija i dvaju *Apologija i Dijaloga* sv. Justina. Mlohavost ove carske duše, koja je po prirodi tako uzvišena i religiozna, i nehotice ističe veselje i gorljivost kršćanskog apologete. Kod obojice je književna strana osrednja, ali zapravo nam je tu malo stalo do književnosti; ono, što nas u srce dira, jest prizor ovih dvaju duša, od kojih jedna iščezava u noći, a druga se penje k svijetlu.«

Već se tada za Marka Aurelija našla sučelice dva »individualizma«: poganski, koji je dizao pojedinca do božanstva, ali je taj pojedinac onda posrtao

[5] Les origines du dogme de la Trinité, str. 73. cit u »Civiltà cattolica«.

pod teškim bremenom; kršćanski, koji je pojedinca vezao Božjim zakonima, pa je onda pojedinac zajazio svoje razbivene energije i preporođen dizao se k savršenstvu vlastite ličnosti. Povijest se opetuje. Moderni individualizam hoće da se ravna u vjerskom pitanju prema evoluciji razuma, koji se riješio svake dogmatske spone te se obogaćuje napretkom znanosti. Pa što se događa? Sin vuče za sobom i oca: svijet se vraća natrag u — poganstvo! Indiferentizam, skepticizam, nacionalizam, etatizam te osobito moralna dekadansa našega vijeka rječitim je dokazom za to. Sigurnim kompasom kroz more zabluda i jedinim sigurnim kormilom u moralnoj anarhiji i opet je samo objava i milost Božja, koja rađa pojedince tako jake, da ih sve to ne može da obori — kršćanski individualizam!

Socijalizam u krizi.

Kriza na sve strane, pa se i socijalizam nalazi u krizi.[6] Prije svjetskoga rata vladao je njime historijski materijalizam Karla Marxa, a poslije rata javio se u njegovim redovima i nacionalizam kao sinteza ideje i materije osobito u novim državama nakon mirovnih ugovora (u Versaillesu, St. Germainu i Trianonu), pa u Njemačkoj, Austriji i Ugarskoj. U fašističkom pokretu prevlađuje ideja »auktoritativne demokracije«, a slično je nešto i s religioznim socijalizmom, koji je antimarksistički, antimaterijalistički i čisto idealistički. Protivnici Marxova socijalizma bili su prije rata bez ideja, dok je sada znatan dio omladine zanesen protivumarksovskim idejama. I uviđavni socijaliste klimaju zamišljeno glavom veleći, da se socijalizam našao u teškoj krizi.

Mnogi su socijaliste prije rata držali, da pristaše socijalizma mogu zapriječiti svaki imperijalistički rat. Poznata je pjesma: »Alle Räder stehen still, wenn dein starker Arm es will!« Stoga je g. 1914. socijalizam bio teško pogođen, kad se samo malo uvjerenih socijalista usprotivilo tadašnjoj općoj ratnoj psihozi. To je bio prvi udarac.

Druga nada mnogih socijalista prije rata bila je, da će socijalizam dobiti većinu, kad se uvede jednako i tajno pravo glasa svih ljudi i ženâ od navršene 20. godine života; da će se ukloniti utjecaj kapitalističke štampe i osvojiti vlada. Međutim su na pr. socijaliste u Njemačkoj g. 1919. zahtijevali nove izbore, ali dobili jedva 40% glasova. Dalje se socijalizam nije nikada popeo, a nije ni u Austriji dobio većine. To je drugi udarac.

Onda je nadošla još bratska borba dvaju internacionala: II. socijalističke i III. komunističke a na štetu propagande za socijalizam. Sovjetska je Rusija prihvatila revolucijski marksizam komunističkog manifesta i mladoga Marxa najdosljednije. No osim u Rusiji malo je gdje taj marksizam imao većega uspjeha (nešto po Čehoslovačkoj i po Norveškoj); po kolonijama i po Aziji poslužio je samo nacionalističkim prevratima, koji su boljševizam upotrijebili, da izvedu nemire, a onda mu okrenuli leđa. Uz umjereni marksizam starijega Marxa pristala je izrazitije Neodvisna socijalnodemokratska stranka u Njemačkoj i austrijski socijalizam. Ova se stranka sve više približava stanovištu profesijskoga udruženja engleskoga. Ostale se zemlje kolebaju između marksov-

[6] Vidi o tom opširnije: »Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie« September 1931. (članak P. Krischa).

skoga i profesijskoga stanovišta. Kad bi socijalizam uistinu bio nosilac znanstvenoga konstruktivnog rada te dizao novo svjetsko gospodarstvo prema planu i tehnički dotjerano, onda bi se to barem negdje moralo i pokazati. Socijalizam s prezirom gleda na kapitalizam, koji je po njemu »u neprestanim krizama, bez plana i tehnički nejedinstven«, ali su i socijalistička poduzeća samo ondje uspjela, gdje su upotrijebili metode kojega pametnog kapitaliste. Sve je to udarac za udarcem po socijalizmu.

Valja uzeti još u obzir ove činjenice: Broj namještenika i činovnika neprestano raste, a taj stalež slabo mari za socijalizam. Kapital, koji se prije morao boriti s konkurencijom, odahnuo je. Jer veliki kapital sada regulira produkciju prema potrebi i prođi. Ateistički, revolucijski marksizam se očevidno preživljuje.

Rekoh, da broj namještenika i činovnika raste. Evo dokaza!

Jedna električka centrala od više milijuna kilowata kadra je opskrbiti stotine tisuća obrta, cijele pokrajine i zemlje svijetlom i energijom. Takova centrala treba vojsku tehničara, činovnika i namještenika (kontrolora, knjigovođa i sl.), a ručnih radnika treba vrlo malo. Ubrzanim krokom prelazimo iz ere parnoga stroja u epohu električnosti. A ta epoha onda decimira proletarijat, taj oslonac i snagu socijalističke stranke. Njemačka statistika staleža iz g. 1925. pokazuje, da su radnici i kućni namještenici u gg. 1882. - 1925. spali sa 66% na 50%, samostalna lica s članovima obitelji s 38% na 33%, dok su namještenici i činovnici poskočili od 5% na 16%. Očevidno se socijalna izmjena staleža drukčije provodi, negoli je to Marx g. 1850. predviđao.

W. Woytinsky[7] proučio je odnos proletarijata i kapitalista i došao do ovoga rezultata. Pučanstvo je u Njemačkoj (1925.) 59 milijuna, uposlenih 34 milijuna. Ako nazovemo proletarcima sve one, koji žive samo od svojih žuljeva ili od nadnice, tada ih u Njemačkoj ima 19 i po milijuna ili 33% cijeloga pučanstva ili 57% sviju uposlenih. Dakle nije istina, da golema većina proletarskog pučanstva stoji protiv šačice kapitala. Tako je bilo na početku kapitalističke ere, ali sada više nije. Marxov račun ne valja.

Ideologija boljševizma.

Boljševizam je političkosocijalni pokret, koji je zahvatio oko 160 milijuna ljudi ili šestinu zemlje. U njemu su dva pravca: zapadni i istočni.[8]

1. Zapadni pravac. Začetnici su boljševizma uzeli svoje ideje sa zapada. Već su njegovi preteče Bakunin, Krapotkin i Herzen bili pod utjecajem zapada. Carski apsolutizam, kmetstvo seljaka, analfabetizam (još g. 1918. dolazio je na 1000 stanovnika 681 analfabet!) bacili su mladu rusku inteligenciju u naručje prevratnika. Trocki opisuje, kako su mladi gutali socijalističku književnost. I Staljin je napustio teologiju, netom se jače zanio za socijalizam. Marx, Engels i Bebel su duhovni oci boljševizma, koji je tek marksizam na djelu. Zato je Lenjinov marksizam *radikalni materijalizam.* Ako ćemo na Lenjinovu, svaki je oblik filozofijskog idealizma prosta iluzija: Plato je zanešenjak, Demokrit je

[7] Zahl und Gliederung des Proletariates. Die Gessellschaft 1925. I, str. 398. cit. l. cit.

[8] Poredi: Gutzwillerov članak u »Schweizerische Rudschau« od 2. V. 1932.

jedini filozof antike; Kant, Schopenhauer, Nietzsche su kod boljševika na indeksu zabranjenih knjiga. Društvo mora počivati na materijalističkom temelju; na njemu se dižu umjetnost, pravo, kultura, vjera, sve. Pravo? Prema boljševizmu pravo nema objektivnosti, nego je samo kodifikacija aktualnih gospodarskih odnosa. Stranka je stoga iznad prava: pravo se mora ravnati prema njoj, a ne ona prema njemu. Cilj, moć stranke posvećuje sredstva: Salus communismi suprema lex! Zato GPU (Čeka) može osuditi na smrt bez optužnice i bez suđenja. — Etika? Privatna svojina bila je nekoć dobra, sad je zla, pa je jedina industrijalizacija opravdana. Komunizam ruši ženidbu i porodicu prema interesima proletarijata. — Vjera? To je ovjekovječenje pojedinih prilika ili prema Lenjinu je »produkt ili slika ekonomijskoga podjarmljivanja«. — Kolektivizam? Pojedinac bi nešto i vrijedio, kad bi postojala duša, ličnost. A Maksim Gorki veli, da je masa jedina realnost.

2. Istočni pravac. To je reakcija na tlačenje kroz više vjekova kod Ukrajinaca i Georgijevaca, na slabu nadnicu, mužikovo siromaštvo i na njegovu bespravnost. Boljševizam je u Rusiji postao posebnom vjerom, jer je ruski puk religiozan. Pravoslavlje se doduše okamenilo i malo pokazivalo života. Ipak narod rado ima svoje crkve i poštiva kaluđere, pazi svoju liturgiju i ljubi Majku Božju. Još uvijek se Rusi mole pred ikonama. Ima doduše mnogo sekta, ali religioznosti sa svim tim još uvijek ima, iako je u glavnom pasivna. Rus ustrpljivo podnosi zimu i tuđe batine. Boljševizam se nametnuo i silom hoće da rusku pasivnost pretvori u aktivnost, da Rusu nadomjesti pravoslavlje. Stoga iznosi preda nj svoju *bibliju:* Marxov »Kapital«, svoje *evanđelje:* otkupljenje kolektivnoga čovjeka; svoj *red:* savez borbenih bezbožnika s njegovim navalnim četama; svoje *zapovijedi:* provođenje pjatiljetke; svoje *blagdane:* 1. svibnja i dan revolucije; svoje *svetište:* Lenjinov mauzolej; svojega *papu:* Staljina; svojega *đavla:* kapitalizam; svoj *koral:* tvorničke sirene; svoje *nebo:* raj na zemlji; svoju *inkviziciju:* GPU. Boljševizam je dakle vjera svoje vrste i ne trpi uza se tuđih bogova. Lenjin zove vjeru »pićem, kojim se puk opija«, a Bog mu je najniža stvar na svijetu.

Što je dakle boljševizam? Nije li to tjelesni, čovjekom postali sotona, koji bjesni protiv utjelovljenog Boga? Ili je možda Saul, koji iz unutrašnjega nemira, konačno iz indiskretne religioznosti ustaje protiv Krista? Hoće li Krist te opsjednute uništiti poput gerasenskoga krda, ili će možda i toga Savla okrenuti u Pavla? Jedno je sigurno: boljševizam kao vjera ustuknut će samo pred vjerom, živom vjerom; politika ili same gospodarske i socijalne reforme ne će nikada s njime obračunati. Samo vjera u osobnoga Boga može istisnuti kult materije i svojom ljubavlju ugušiti posijanu mržnju te tako dati svijetu novi život.

Španjolska republika (1931 — 1932.)

Dne 14. travnja o. g. slavila je španjolska republika svoju prvu godišnjicu.[9] Izbori od 28. lipnja 1931. dali su konstituantu, koja se sastala 16 dana nakon izbora i trebala završiti svoje djelovanje dne 9. prosinca. No ona je protiv ustava naprosto produžila svoje parlamentarno poslovanje.

[9] Svojom pažnjom počastio ju je Paul Dudon u »Etudes« od 20. V. o. g., odakle vadimo ove podatke.

Malo koji parlamenat zaista predstavlja svoj narod, a španjolski najmanje. Taj parlamenat hoće da bude i da se zove demokratskim, a ipak u čl. 125. ustava prepušta vladi ili frakciji Cortesa, da mijenjaju ustav po volji: o pučkom referendumu nema ni govora. U ustavu se veli, da »sve vlasti svih organa republike dolaze od puka«, ali se današnja konstituanta boji novih izbora kao netko tamjana, boji se slobodnoga glasa naroda.

Prvi članak veli: »Španija je demokratska republika radnika sviju razreda, koja je organizirana u vladi slobode i pravednosti.« Koliko riječi, toliko protivnosti sa zbiljom! Crkve i samostani spaljeni u svibnju 1931. pokazuju, da u Španiji nema pravednosti, a sloboda se istovjetuje s anarhijom. Sloboda! Isusovce progone iz vlastitih kuća, jer su vjerni Papi. Svaki Španjolac može slobodno izabrati obitavalište (čl. 31.), zanimanje (čl. 33.), stvarati udruženja (čl. 38.) za razne ciljeve (čl. 39.), ali Isusovcima je sve to zabranjeno; oni su bespravni, jer drukčije misle negoli slobodni zidari.

Prema čl. 27. ustava »savjest je slobodna, ima pravo ispovijedanja i slobodnoga prakticiranja svake vjere, koja je dopuštena na španjolskom zemljištu«, ali svega toga nema za katolike, koji su ipak većina u španjolskoj republici. Ova je naime uvela civilni brak, bezbožne škole, izbacila je iz bolnica, škola i sudnica propelo, agrarnom reformom otela je crkvena imanja, iz budgeta brisala svaku novčanu potporu svećenstvu, zabranila pokrajinama i općinama izdati bilo kakovu pomoć za bogoslužje, odredila, da groblja ne smiju imati konfesijskoga obilježja.

To je eto rad španjolske republike kroz prvu godinu njezina opstanka. Konstituanta misli, da mora pljunuti na svu slavnu prošlost svojega naroda, te se ugleda na francesku i sovjetsku revoluciju, da provede svoje djelo. Azana je rekao bih uvjeren, da mu je dovoljna sila i da će njome dati Španiji novi pravac. Nema sumnje, da je moguće i više godina pašovati po nesrećnoj zemlji i sticati što dalje sve to više nezadovoljnika. Ali mora jednom doći kraj, kad se vlada protiv većine u zemlji. Azana to zaboravlja. Zaboravlja i to, da se samo ondje dugo vlada, gdje se poštiva savjest građana, i gdje se ne gaze zakonita sloboda, pravo porodice i vjera.

Sadašnji se slobodni zidari u Španiji hvastaju, da su unijeli napredak u Španiju. Varaju i sebe i druge. Oni vode svoju novu republiku u barbarstvo. 4000 štrajkova, neprestani nemiri i pobune, nesigurnost za goli život i imetak, nasilja nauckane mase i sl. pokazuju, da su novi kormilari španjolski bacili svoju domovinu u barbarstvo, kakova možda nije bilo ni za poganske ere. Zaista se slobodna zidarija ne može dičiti sa svojim pokusom na pirenejskom poluotoku.

A. Alfirević D. I.

KNJIŽEVNOST

Cappello M. S. J., Tractatus Canonico-Moralis De extrema unctione. Accedit Appendix **De jure Orientalium** (In-8. str. XVI + 312) Marietti — Torino--Roma. Stoji 15 lira.

Dugo očekivani traktat de extrema unctione najzad je izašao. Namijenjen je u prvom redu svećenicima u duhovnoj pastvi. Prikazana je sva nauka o sakramentu zadnje pomasti iz dogmatike, morala, pastorala i iz pozitivnih propisa crkvenih zakona. — Sadržaj se dijeli u osam poglavlja: 1. de existentia, 2. de essentia, 3. de ministro, 4. de fine et effectibus, 5. de subjecto extremae unctionis, 6. de obligatione suscipiendi et ministrandi extremam unctionem, 7. de iteratione et reviviscentia, 8. de loco, tempore et caeremoniis extremae unctionis. Na koncu dodano je još jedno 30 stranica de jure ecclesiae orientalis.

Pisac daje dobar pregled literature, češće nadodaje neke instruktivne historijske bilješke, a u čitavom razlaganju odlikuje se vanrednom jasnoćom i znanstvenom solidnošću.

Dr. V. Keilbach.

De Carpo-Moretti, Caeremoniale juxta ritum romanum, editio decima revisa et aucta (In-8. XVIII-816 pag.) Marietti — Torino 1932. Stoji 25 lira ili vezano 32.

Ovim je izašlo deseto izdanje poznatoga velikog liturgičara De Carpo. U zadnjim godinama je ono bilo nešto u zaboravi, jer je nakon autentičkog izdanja rituala prema propisima novog crkvenog Zakonika i najnovijih dekreta Kongregacije Rituum moralo važiti kao zastarjelo. U ovom novom izdanju valjalo je unijeti sve nove preinake i nove odredbe, a time je izdavač bezuvjetno morao nešto da promijeni vanjski oblik knjige. Raspored gradiva je sad mnogo jasniji, od tri nastalo je šest dijelova, koji se gdjekad opet dijele na odsjeke. Knjiga je mnogo dobila novim dodacima, koje sam izdavač ovako karakteriše u svom predgovoru: »Compendiosas tabellas pro Missis votivis et Defunctorum rite ordinandis, graphidesque aliquot ad difficultates, uno oculorum ictu, superandas interieci. Appendices..., nec non alphabeticum Indicem in quo omnia et singula ad Lectoris commoditatem utiliora facillime comparanda tamquam in promptuario suppeditantur, addidi.« I zbilja, pazljivo čitanje knjige potvrđuje, da je piščev rad unio mnogu jasnoću i kratkoću u prikaz, i da ovo djelo svojom potpunosti može izvrsno da nadoknadi sve druge upute. Knjiga ima sve odlike, koje mogu biti poželjne kako za čisto naučnu tako i za praktičnu upotrebu.

Dr. V. Keilbach.

Gerster a Zeil T. V., Purgatorium juxta doctrinam Seraphici Doctoris S. Bonaventurae (In 8°. VII + 108 str.) Marietti — Torino 1932. — Stoji 5 lira.

U kratkoj preglednoj raspravi izlaže pisac nauku sv. Bonaventure o čistilištu. — Sv. Bonaventura dokazuje opstanak čistilišta poznatim argumentima. Za opraštanje lakih grijeha u čistilištu naučava da se duša p o l a k o čisti podnašanjem kazne (24). Te su kazne po njemu veoma oštre i nadmašuju svaki zemaljski bol (28). Poena sensus u čistilištu jest materijalna ili tjelesna vatra; djeluje na dušu time, što »ignis ille spiritualem habet virtutem divinitus (t. j. virtute justitiae divinae vindicantis) sibi datam.« (55 - 56) Nadalje brani tezu o mjestu čistilišta, o radostima i utjehama u čistilištu. U zaključnom poglavlju govor je još o mogućnosti, o sredstvima i razlozima pomagati duše u čistilištu.

Dr. V. Keilbach.

Ordo divini officii recitandi Missaeque celebrandae juxta Kalendarium Ecclesiae universalis pro anno Domini 1933. (151 str.) M. D' Auria — Neapoli 1933.

Oprema je gornjega Direktorija uprav ukusna. Najprije ima sva potrebna pravila o različitim votivnim Misama i još neke vrlo praktične napomene. Sam je Ordo tako sastavljen, da se obazire i na stare brevijare prije Pijeve reforme. Svaki mjesec ima nad svojom glavom vinjetu i jednu svetopisamsku rečeni-

cu, koje su značajne za taj mjesec pa mogu vrlo zgodno poslužiti za mjesečnu nakanu, za mjesečnu obnovu. *B. Strižić D. I.*

Paris G. M., O. P., Divisio Schematica Summae Theologicae S. Thomae Aquinatis. Ad usum Professorum atque Studentium (74 str.) Marietti — Taurini 1931. Stoji 5 lira ili 3,50.

Pisac daje 36 karata s općenitim i specijalnim shematičkim prikazima. Karte su osobito udešene za studij predmeta ili materije, o kojoj radi »Summa« sv. Tome. Tehnički su dobro uspjele. Točno su navedena mjesta u originalnom tekstu (quaestiones i articuli!). Bez sumnje dobro pomagalo za studij.

Dr. V. Keilbach.

Petrelli, O. S. A., Annus Mystico-Augustinianus (2 vol. in 32, XX-436, 438 pag.) Marietti — Torino 1932. Stoji 12 ili vezano 15 lira.

Sav piščev rad sastoji se u izboru i rasporedu najdubljih misli iz djela sv. Augustina s namjerom, da ih plodno iskoristi za nutarnji život. U dva mala sveščića pruža nam pisac biserje Augustinovoga velikog bogatstva, lijepo raspodijeljeno na pojedine dane građanske godine. Vanjski oblik je stalan: oratio, lectio, proventus, sententia. Najviše prostora zauzima čitanje. Sve je doslovce navedeno po Augustinu s točnim navodom odnosnog mjesta.

Bez pretjerivanja može se priznati, da je pisac baš u rasporedu pogodio sretan način time, što je vješto znao da prilagodi gradivo kako građanskoj tako i crkvenoj godini. Građanska godina je više kao vanjski okvir, dok crkvena godina ravna izbor sadržaja. Svakako je već sama zamisao o stvaranju jedne male i jeftine knjižice (opsežnija i skuplja djela sličnog sadržaja postoje već odavno!) u tom pravcu veoma simpatička, a uz to je jedinstvenost knjižice *kao cjeline* svakog priznanja vrijedna. Ipak nije uspjelo piscu da svlada sve poteškoće u tom mučnom poslu. Više se puta uzalud traži uska veza i jasna dosljednost između pojedinih dijelova dnevnog rasporeda — znak, da mnoge misli čuvaju svoju originalnost i svoje određeno značenje samo u prvobitnom kontekstu. *Dr. V. Keilbach.*

Piszter E., S. O. Cist., Chrestomathia Bernardina ex operibus S. Bernardi Abbatis Claravallensis, Doctoris Melliflui (8 max. str. VIII - 392), Marietti — Taurini 1932. Stoji 18 lira.

Jedan mali »Denzinger« o teološkim djelima sv. Bernarda! Pisac je sistematski sakupio iz djela sv. Bernarda sve tekstove važnije za teološki studij i za razmatranja. Htio je tako da na lagan način omogući bogoslovcima da dođu do misli onog velikoga sveca i učenjaka, kojega je sam sv. Toma nazvao: vas pretiosum, os aureum, totum mundum vino dulcedinis inebriantem. — Gradivo je ovako razdijeljeno: 1. theologia generalis, 2. theologia specialis, 3. theologia moralis. U vanredno preglednom indeksu opet sistematski prikazuje materiju, o kojoj radi, te točno naznačuje odnosna mjesta u autentičkim djelima sv. Bernarda.

Ukoliko mogu suditi, — jer za posve objektivan sud morao bih točno poznati sva djela sv. Bernarda —, knjiga odgovara svim opravdanim očekivanjima i bit će mnogima od velike koristi. *Dr. V. Keilbach.*

Pistocchi, De bonis Ecclesiae temporalibus (8°. VIII + 490 str.) Marietti — Turin 1932. Stoji 15 lira.

Pisac je u toku zadnjega decenija izašao pred javnost s tri partikularna komentara novoga kodeksa kanonskog prava i našao priznanje izvrsnih stručnjaka.

Ovo njegovo četvrto djelo obrađuje pitanje važno i aktuelno baš poslije rata, naime pitanje o odnosu između Crkve i države, a dosljedno pitanje o vlasti Crkve s obzirom na vremenita dobra. U rasporedu gradiva pisac se strogo drži samoga kodeksa i bavi se cijelim šestim dijelom četvrte knjige, koji nosi naslov »De bonis Ecclesiae temporalibus«. Hoće samo da komentira kanone i stoga postupa po pravilima znanstvene egzegeze tumačeći takoreći svaku riječ. Osobito se pri tom obazire na staro rimsko i na moderno talijansko pravo. Nagomilao je svu silu materijala. Prikaz je vrlo opsežan i solidan. Stoga će knjiga svim stručnjacima dobro doći.

No moglo bi se s metodičke strane zamjeriti piscu, što nije sva vrela smjestio među opaske, jer u tekstu veoma smetaju pri čitanju. Glavna pak mana bit će, što nije dovoljno odijelio čisto historijska pitanja od ideoloških. U nekim kanonima čovjek se stoga samo teško snalazi. Uz to knjiga s tehničke strane nije dovoljno pregledna, te umara. *Dr. V. Keilbach.*

Pekić, Novi ljudi. Roman (160 str.) Štamparija »Globus« — Subotica 1932.

Ugaslo je ono vatreno oduševljenje, onaj žar i zanos, što je buktio u srcima prošlih pokoljenja, na pr. naših Iliraca i njihovih nasljednika. Današnji ljudi pa i mladež većinom odviše trijezno i realistički gleda na »krutu zbilju života«, te ako se i zanosi za što, to je tek šport i tehnika. Nije onda ni čudo, da su i iz književnosti odletjeli slavuji, sunce prestalo sipati svoje zlato, a priroda opustjela.

Ali evo nam u knjizi g. Pekića opet malo poletne, kadšto naivne romantike s blijedim mjesecom i njegovim čarom, zanosne mladenačke ljubavi i ljudske zlobe, koja je nastoji spriječiti.

Mislim, da g. pisac nije imao mnogo umjetničkih pretenzija pišući to djelo. On je htio u lakoj formi iznijeti svoje dobre nazore o životu i moralu modernoga društva, koje hlepi tek za materijalnim užitkom i trenutačnim zadovoljenjem strasti, a ne zna za više i plemenitije radosti, što ih daje na pr. nauka, umjetnost te ispunjavanje dužnosti. Za primjer, kako bi trebalo živjeti, prikazuje odmah nekoliko uzornih osoba. Isto tako disputiraju njegovi junaci o kobnim posljedicama grubog militarizma i ratova, o životu u braku itd.

Šteta, da te plemenite i idealne osobe nikad ne mole, nikad ne spominju Boga, a bez vjerskoga života one su potpuna fikcija, nemogućnost. Bez Boga nije dan dublji razlog, zašto da budu poštene i vrše svoju dužnost, zašto ne smiju na pr. same sebi oduzeti života. Zacijelo je najdublji i posljednji razlog tome Bog i mnogostruka ovisnost čovjekova o njemu. U ovom više misaonom djelu svakako je trebalo reći nešto o čovjekovom odnosu prema Bogu.

Skeptički zvuči ono mjesto, gdje Ljudevit govori: »*Ako* je istina, da i poslije smrti ima života...« Ili: »Vaša majka je *možda* otišla na bolji svijet nego što je ovaj na zemlji. *Možda* baš nju žalosti, što vi sad plačete. *Možda* smrt nije tako zlo...« Zar istina o drugom životu nije stalna?

Drukčije se čitavo djelo bori za viša moralna načela i uzvišenije misli. Kamo sreće, da je u današnjeg svijeta onoliko plemenitosti i ideala kao kod glavnih lica romana! Baš radi ove dobre svrhe djela žao nam je, što je ono u 3. broju ovogodišnjeg »Života« zabludom došlo u popis »*Zlih knjiga*«.

J. Badalić D. I.

Das Buch der Natur. Entwurf einer kosmologischen Theodicee nach Fr. Lorinsers Grundlage; unter Mitwirkung von P. Hermann Muckermann S. J. und P. Erich Wasmann S. J.; herausgegeben von P. Rudolf Handmann S. J., Dr. Sebastian Killermann, Dr. Josef Pohle und Dr. Anton Weber. **Zweiter Band:** Die Erde und ihre Geschichte von P. Rudolf Handmann S. J. und Dr. Sebastian Killermann; mit 1268 Illustrationen, Karten und Farbenbildern. Verlagsanstalt vorm. G. J. Manz, Regensburg. Preis brosch. M. 25.—, geb. M. 30.—

Pod naslovom »Das Buch der Natur« izašlo je u 3 sveska opsežno i stručno djelo, pisano jezikom i slogom, koji je svakom pristupačan. Drugi je svezak ugledao svijetlo već u 2. nakladi, a obrađuje temu: »Zemlja i njezina povijest« sa stanovišta pozitivno kršćanskoga. Cijeli svemir gledamo i promatramo u odnosu i vezi s njegovim Stvoriteljem. I baš to podaje djelu žig privlačljive ispravnosti i nužne objektivnosti i najdubljega shvaćanja. Imena učenih pisaca jamče, da je težak i dalekosežan zadatak ispravno i na zadovoljstvo riješen. Vrlo spretnim načinom daje nam se poželjni uvid i pregled u pojedine struke, koje su dosta opširno i lijepo obrađene. I kod velikih ćemo naroda jedva nešto naći u njihovoj »pučkoznanstvenoj« književnosti, što bi se moglo takmiti s ovim djelom.

Oprema ovoga opsežnog (str. 1056) djela je odlična i ukusna; slike i ilustracije su brojne (1268) i dotjerane, a cijena je niska za vrijeme današnje krize. — Već sam prijegled glavnoga sadržaja, što ga ovdje donosimo, daje naslućivati, kako mora da je bogata i obilna sama građa knjige.

I. *Geographie* von Dr. Sebastian Killermann. 1. Die Oberflächengestaltung der Erde im allgemeinen. 2. Das Festland und seine Formen. 3. Die Wasserverhältnisse der Erde. — II. *Geologie und Palaeontologie* (Erdkunde und Versteinerungslehre). Von P. Rudolf Handmann S. J. † überarbeitet von Dr. Sebastian Killermann. 1. Allgemeine Geologie. A. Der Aufbau der Erdrinde. B. Die geologischen Kräfte. C. Die Erdbeben. — 2. Historische Geologie. A. Die Formationsgruppen. B. Paläontologische Frage. — III. *Mineralogie u. Geogonie* (Geisteinskunde u. Erdbildung). Von P. Rudolf Handmann, S. J. 1. Mineralogie. A. Allgemeine Eigenschaften der Mineralien. B. Spezielle Beschreibung der Mineralien. — 2. Gesteinskunde. A. Erstarrungs- und Schiefergesteine. B. Die Sediment- oder Absatzgesteine. C. Die kristallinischen Schiefergesteine. — 3. Geogonie (Erdbildung). A. Die Entstehung der Welt. B. Die Einheit der Welt und ihre Stoffe. C. Der Aufbau des Erdballs, D. Alter und Ende der Erde. IV. *Urgeschichte des Menschen.* Von Dr. Sebastian Killermann. 1. Die Umwelt des vorgeschichtlichen Menchen. I. Die diluviale Landschaft.. II. Die diluviale Tier- und Pflanzenwelt. 2. Die Entdeckung der Diluvialmenschen. I. Die Funde in Frankreich. II. Der Diluvialmensch in Deutschland. III. Die Funde in Oesterreich und anderen Ländern. 3. Angebliche Spuren des Menschen im Tertiär. 4. Das körperliche Aussehen des Diluvialmenschen. I. Die Neandertalrasse. II. Die Scheidung der diluvialen Rassen. III. Anthropologische Wertung der ältesten Menschenreste. 5. Die kulturellen Zustände des Menschen in der älteren Steinzeit. I. Allgemeine Lebensverhältnisse. II. Die diluviale Kunst. III. Die ersten Keime von Kultur und Religion. 6. Der vorhistorische Mensch in der geologischen Gegenwart und seine Kulturen. I. Die jüngere Steinzeit. II. Die Metallzeit. III. Völker und Kulturverhältnisse seit der Steinzeit. IV. Die megalithischen Bauten. 7. Das Alter des Menschengeschlechtes und die biblischen Zeugnisse. I. Die jüngeren prähistorischen Kulturen und die Geschichte. II. Dauer der Eiszeit und der diluvialen Kulturen. III. Verhältnis zwischen den prähistorischen Ergebnissen und den Angaben der Heiligen Schrift.

Treći svezak »Der Mensch und die organische Natur« (str. 1012, ilustracija 1698, umj. priloga 22) obrađuje trovrsni život na zemlji: raslinski, životinjski i ljudski.

Prirodu i život gledamo i opet kao djelo svemoćnih ruku Božjih, kao simbole i događaje višega reda. Čista prirodna znanost ne može nam pružiti odgovora na pitanje: što je razlog, smisao i cilj života na zemlji. No kršćanskim duhom prožeta znanost zna, da je *Bog* početak i svrha svega života i bivstvovanja na zemlji. Tako nam i ovaj svezak u obilnoj mjeri i na znanstvenoj podlozi dokazuje i zorno predočuje Božju svemogućnost i neizmjernost; pripravlja nam neko nutarnje veselje i zadovoljstvo otkrivanjem sakrivenog blaga i ljepote u prirodi.

Prvih 50 stranica sadržaje: uvodne misli 1. o individualizmu u prirodi, 2. o materijalističkom shvaćanju prirode i 3. o prirodi kao stvorenju te o objavi Božjoj.

Glavni sadržaj sačinjavaju ove radnje:

I. *Botanik:* Prof. Dr. S. Killermann (str. 51 - 382).

1. Der pflanzliche Organismus (der Bau des Pflanzenkörpers, die Lebenstätigkeit der Pflanze, die Idee und Symbolik des Pflanzenlebens.

II. *Zoologie und Anthropologie:* Prof. Dr. S. Killermann, mit einem Beitrag von P. E. Wasmann S. I. (str. 383 - 836).

1. Der menschliche und der tierische Organismus (Bewegungsfähigkeit u. Standfestigkeit, Ernährung u. Stoffwechsel, das Empfindungsvermögen, das animalische Seelenleben).

2. Das Reich der Tiere (niederen, mittleren, höheren).

3. Das Menschengeschlecht: Die Formen des menschlichen Körpers (Somatologie), die menschlichen Rassen (Ethnologie).

III. *Aus dem vergleichenden Seelenleben von Mensch und Tier:* P. E. Wasmann S. I. (str. 837 - 966). Die Ameisen, Die Termiten.

IV. *Abriss einer allgemeinen Biologie:* Prof. Dr. S. Killermann (str. 967 - 1004).

Na kraju je dodano iscrpljivo kazalo.

Za ovim će djelom posegnuti nesamo knjižnice nego i privatnici i pisci, koji se iole zanimaju za ovu struku. *Zeta.*

Honnef I., Die Botschaft des Wortes Gottes. Zweiter Band: Homilien auf die Sonntage des Kirchenjahres, II. Reihe. (8° X u. 312 S.) Herder — Freiburg 1931. Stoji 5,60 maraka, u platnu 7.

Pisac pripada Kepplerovoj homiletskoj školi. Propovijedi nijesu razvučene: 3 do 4 štampana lista. To su uistinu homilije, riječ Božja, a ne ljudska

mudrost. Honnefove su propovijedi prema enciklici »Humani Generis«, u kojoj je Benedikto XV. autoritativno odredio norme, kako se ima propovijedati. Narod slušajući ovakove propovijedi upoznat će Isusa i njegova djela. Honnef umije da evanđeoske misli iznese u modernom ruhu, da ih primijeni na ovaj naš današnji zapleteni život. Preporučamo. *B. Strižić D. I.*

Timpe G. P. S. M., Der selige Weg. Gedanken für jeden Tag. 5 — 10 Tausend, 8° (VIII + 400 S.), Herder — Freiburg 1931. Stoji 4 marke.

Ovaj »Blaženi Put« namijenjen je veoma zaposlenim lajicima: trgovcima, obrtnicima, činovnicima, radnicima, učiteljima i drugim svjetovnjacima, koji traže duhovne pobude za svoj dnevni rad te zato prije, nego pođu na posao, hoće da malo zavire u knjigu i pročitaju samo po jednu stranicu. Spis ne ide za mekim osjećajima, nego hoće da praktičnom kršćaninu pomogne, eda veselo ispovijeda svoju vjeru i da se vježba u nesebičnoj ljubavi.

Prema ovim riječima prospekta izrađena je ta knjiga u dosta zbijenom obliku i slogu; pruža za svaki dan u godini kratko duhovno štivo ili građu za razmišljanje. U ovome novom izdanju pojedina su čitanja ponovno skraćena i zapremaju svako točno po jednu stranicu. Najprije dolazi kratak tekst sv. Pisma kao motto, n. pr. u čitanju za prvi dan: »U početku bijaše Riječ.« (Iv. 1, 1) Na taj tekst nanizuju se neke zbijene i pregnantne praktičke refleksije popout ovih za prvi dan:

»Čeznemo. Sjedimo na zemaljskim obalama, a ruke držimo nad očima. Vidimo sunca i zvijezde... sve manje i manje... Vidimo nejasne magle... vidimo tamu i govorimo: I tu ima još svijetla... daleko... daleko... preslabe su naše oči. Tko nam govori: Gdje su granice? Gdje je noć bez jutra? Zar postoji ništavilo? Zar je ikad ništavilo postojalo? U početku?

Tako je Ivan, prorok među apostolima, razmišljao među klisurama otoka Patmosa i nastojao je da se dosjeti početku. I dosjetio mu se. Vidio je Onoga, koji je sjedio na prijestolju, a taj je bio Alfa i Omega, Prvi i Posljednji, Početak i Svršetak, Isus, Jaganjac, Luč slave Božje. A sada to znamo posve sigurno te se veselimo gotovoj činjenici. A vidio je i rijeku životne vode, sjajnu poput kristala, koja je izvirala ispod prijestolja Boga i Jaganjca. I čuo je: Tko pobijedi, dobit će. Pa tako mi dalje čeznemo. To je naime potreba duša, koje čeznu, što žeđaju Boga.

Uzdigni se dušo moja Gospodu
I hvali ga, dokle si god živa (Ps. 145, 1).«

Tako se svako štivo završuje s po jednim retkom iz psalama.

U dodatku »Put do svete gore« (367—394) slijede duhovna štiva za mjesečnu rekolekciju, po dva za svaki mjesec jedno kao večernje razmatranje, drugo kao priprava za sv. pričest. Na posebnoj zgodnoj tablici (skrižaljki) spominju se mjesta nedjeljnih i svetačkih Evanđelja i uporedo one stranice knjige, gdje se osvjetljuju te pojedine perikope. Preporučamo. *I. P. Bock D. I.*

Ude I., Soziologie (Gesellschafts - und Wirtschaftslehre) (XXXII + 396 str. 8°) Alpenland - Verlag — Schaan (Lichtenstein) 1931.

Koja je svrha profesora Udea potakla i vodila, da napiše ovu knjigu, očituje nam sam u Uvodu, gdje kaže: »Ako države i narodi svoje društvene odnose i svoje gospodarstvo ne udese prema načelima tomističke sociologije, ne možemo ni pomisliti na ozdravljenje ljudskoga roda, skršenoga strahovitim posljedicama svjetskoga rata, niti na svjetski mir. — Pokazati temelje, na kojima može doći do svjetskoga mira i međunarodnoga sporazuma, bio je jedan od glavnih razloga, koji su me potakli, da napišem svoju sociologiju.«

Knjiga se dijeli na dva dijela: o društvu i o gospodarstvu. Prvi dio raspravlja u šest odsjeka o pojmu, svrsi, pretpostavkama i metodi sociologije, o društvu uopće i njegovoj biti i svrsi, o auktoritetu, o pravdi kao temeljnoj kreposti svakog društva, o obitelji, državi i međunarodnim odnosima, napokon o problemu opravdanosti rata.

Drugi dio knjige, gotovo triput veći od prvoga, raspravlja u 15 odsjeka o gospodarstvu. Najprije tumači temeljne pojmove nauke o gospodarstvu, onda gospodarstvo samo: bit i svrhu i razne vrste gospodarstva, narodni imutak i dohodak i sredstva gospodarenja, vlasništvo i razne načine, kojima se stiče, vrijednost za upotrebu i za izmjenjivanje i cijenu stvari, ratarstvo, industriju i trgovinu, blago, odnos između poslodavca i radnika, problem zemljišta i stana, kapitalizam, merkantilizam, fiziokratizam, komunizam i socijalizam, odnos između ljubavi i pravde u sociologiji.

Već ovaj kratki prikaz glavnih pitanja, koja rješava prof. Ude u svojoj sociologiji, daje naslućivati bogatstvo sadržaja. Da uzmogne u knjizi od 430 stranica nagomilati toliko problema, služio se pisac strogim silogističkim načinom, a uz to je izostavio gotovo sve citate, pače i one iz sv. Tome, čiju nauku hoće da vjerno slijedi. Tako ne možemo uvijek prosuditi, kako se služio vrelima i literaturom, ali znamo barem njegovo vlastito mišljenje, što nas svakako najviše zanima, kad uzmemo u ruke koje djelo profesora Udea. Poznat je po cijelom svijetu kao učenjak i vatren borac za dobro ljudskoga roda. Ljubav prema najbjednijima vodila ga je u njegovoj borbi protiv alkoholizma i prostitucije, pa makar katkada i pregonio. Ista se čista ljubav odsijeva i u ovoj sociologiji. Ova ga je ljubav potakla, da zastupa teze, koje možda nijesu posve ispravne. Tako poriče državi vlast osuditi ikoga na smrt, zahtijevati opću vojnu dužnost i zvati u rat. Da onemogući kapitalizam, posvema zabacuje kamate i naučava, da bez rada nema sticanja imetka, da sav suvišni imetak pripada siromasima, i da ovo zahtijeva pravda, a ne samo ljubav.

Makar se tko ne slagao s ovim i još nekim drugim tezamaa profesora Udea, ipak će svatko proučavati s velikom korišću ovu socijologiju, pa je zato toplo preporučujem. *F. Šanc D. I.*

Bessodes M., La Sainte Amante de Jésus: Marie Madeleine (8°. VIII, 136 str.) Marietti — Turin 1932. Stoji 7 franaka.

Da odmah reknem: u ovoj knjižici nema ništa novo. Pisac ne će kritički da ispituje povijesne istine o životu ove nekadašnje javne grešnice, koja je čudom Božje milosti postala pravom sveticom. Evo, što on sam veli: »Le petit ouvrage que nous offrons au public n' a aucune prétention d' histoire critique... Nous n' avons rien à ajouter à ce qui a déjà été dit... Notre but spécial a été de mettre en relief le grand amour de Marie Madeleine...« Iz ovoga je jasno, da se pisac gubi u legendama i u pjesničkom, panegiričkom opisivanju. A s druge strane knjiga ipak hoće da bude biografija. — Smatram, da će ova knjiga francuske vjernike veoma zanimati, jer je po dosta vjerovatnoj tradiciji Marija Magdalena zadnje dane svoga života provela u današnjoj Francuskoj (Provence). Za ovaj lokalni interes jedinstveni iako legendarni životopis svaka-

ko je hvale vrijedan. Pa ipak — nakon dugog razmišljanja — čini mi se u neku ruku promašeno ili barem manje oportuno, ako se *danas* iznese pred javnost jedna knjiga, koja ne razlikuje dovoljno stvarnu povijest od obične legende. To više što danas i sama Crkva ide za tim, da se i u brevijaru sve više odijeli povijest od legende. Stoga mislim, da ćemo kršćanskom puku bolje poslužiti, ako homiletičkom solidnošću iskoristimo one posve povijesne podatke, koji su nam zabilježeni u samim Evanđeljima. *Dr. V. Keilbach.*

Lacau J., S. C. J., Précieux trésor des indulgences (8°. XVI + 481 str.) Marietti — Turin 1932. Stoji 15 franaka.

Po drugiput izašao je ovaj mali priručnik o *oprostima.* Sastoji se iz tri dijela. Prvi dio prikazuje kršćansku nauku o naravi, vrstama i uvjetima oprosta. Čitav se prikaz osniva na dogmatskim istinama o grijehu i pokori i na katoličkim osnovnim istinama o mističkom tijelu Kristovu te općinstvu svetih. Pisac pri tom daje kratku, ali lijepu sintezu. — Drugi dio radi posve konkretno na osnovu pozitivnih odredaba kodeksa kanonskog prava o raznim oprostima skopčanim sa štovanjem pobožnih predmeta (križ, krunica, škapular, medaljice, »Agnus Dei« . . .), poslije o nekim osobitim oprostima, koji su vezani za izvjesna vremena ili mjesta (apostolski ili papinski blagoslov, ovlašćeni oltari, jubilej . . .). Treći se dio najzad posebno obazire na glavne i najmilije katoličke pobožnosti i sve odnosne molitve, dobra djela i udruženja ili bratovštine.

Knjiga je namijenjena i kleru i vjernicima. Pisano je dosljedno u znanstvenopopularnom stilu posebnog karaktera. Vrela i dokazi, koji obično ne zanimaju vjernike, smješteni su tehnički vješto, tako da ne smetaju čitaoca. Način obradbe je dobar i točan, a prikaz potpun. Posebno valja istaknuti preciznost i jasnost, koje su baš u ovom predmetu nadasve potrebne.

Samo je šteta, da pisac nije mogao u ovo novo izdanje uvrstiti najnoviji dekret o oprostima, koje je sv. Otac odredio za križni put. Donedavno je to naime bilo jedno skroz kaotičko područje, jer su se izgubili neki autentički dokumenti. Zbog toga je nastala općenita nesigurnost i sumnja o bližem određenju tih oprosta. Tako se pisac još s pravom pitao: »Mais quelles sont exactement ces Indulgences? Impossible de le déterminer . . .« (287). Danas nema više nikakve sumnje. Sv. Otac je sve stare oproste križnoga puta proglasio nevrijednima i pozitivno odredio nove. (Vidi Acta Ap. Sedis, XXIII, 1931, n. 14, pag. 522 sq.) *Dr. V. Keilbach.*

Mioni U., La mère des missions d' Afrique, La Comtesse Marie-Thérèse Ledochowska (In-8. VIII + 234 str.) Marietti — Torino 1932. Stoji 10 franaka.

Lični poznanik i saradnik grofice Ledochowske dosta opsežno prikazuje život i djela ove doista velike žene, koja u povijesti misija, ponaosob afričkih, pored kardinala Lavigeriea zaslužuje bezuvjetno priznanje. Pred nama je francuski prijevod talijanskog originala. *Dr. V. Keilbach.*

Peeters L. S. I., Vers l' union divine par les Exercices de S. Ignace, 2. éd. (284 str.) Museum Lessianum — Louvain 1931.

P. Peeters ne piše komentara knjižice Duhovnih Vježbi, nego iznosi i dokazuje glavnu i konačnu svrhu, koju sv. Ignacije hoće zapravo da njome postigne. Izbor zvanja, odnosno reforma života sa svom svojom važnošću ipak nijesu glavna svrha D. V. ni ključ za njihovo pravo shvaćanje (II. pog.). Ono, za čim ide sv. Ignacije, jest: pripraviti dušu i omogućiti joj put, da se uz pomoć milosti Božje uspne do najvećega stepena kršć. savršenosti, do ujedinjenja s Bogom u kontemplaciji i u savršenoj ljubavi (str. 35.). Knjižica je u prvom redu napisana za elitu, za duše, koje ozbiljno žeđaju za savršenošću, da im bude siguran vođa na tom teškom i pogibeljnom putu. Odgojiti savršene apostolske duše, koje će »živjeti u Bogu i za Boga, biti vjerno i (poslušno) spremno sredstvo u svemogućoj ruci Božjoj za djela Božja među ljudima«, u tome je ars ignatiana (str. 263.) To je eto teza P. Peetersa, koju on jasnim i sigurnim dokazima obrazlaže i utvrđuje. Evo, odakle on crpe svoje glavne dokaze:

1°) Kontemplativni život Svečev i njegovo bogato iskustvo u vođenju izabranih duša. A knjižica je D. V. zapravo samo skica Svečevoga duhovnog razvitka i plod iskustva. Stoga i jest praktički vođa duhovnog života od njegovih početaka pa sve do njegove krune, savršene ljubavi Božje — »compendium theologiae mysticae« (I. pog.).

2°) Tko pomno razmatra i »živi« knjižicu D. V., taj će na svakom koraku naići na mističke tragove njezine, koje Svetac često iz taktičkih i psiholoških razloga zaodijeva običnom terminologijom. Tako na pr. »sentire et gustare res interne«, »illustrari virtute divina«, »sinat creatorem cum sua creatura immediate operari«, »invenire Deum«, regulae ad sentiendos et dignoscendos spiritus, »cognitio intima D. N. J. Ch.«, treći stepen poniznosti, contemplatio ad amorem Dei . . . Zar to nijesu doživljaji Svetaca, zaronjenih u dubokoj kontemplaciji, i izljevi duše, sjedinjene s Bogom u savršenoj ljubavi? (pog. III.—VI.) Stoga P. s pravom zaključuje, da su D. V. škola uzvišene molitve, iz koje proističe snaga i blagoslov za apostolski rad (p. VIII.—IX.).

3°) Tradicija D. I. osobito njezinih Svetaca i mističkih pisaca, koji su crpli hranu iz ove knjižice; zatim Institut D. I. te izjave Svetacâ izvan D. I. i Svete Stolice. (X. pog.). P.-ova je zasluga u tome, što nam je prikazao D. V. u njihovoj pravoj veličini. Tko ovako shvaća D. V. i gleda ih u ovom visokom nadprirodnom svijetlu, taj će lako uvidjeti neosnovanost starijih i novijih kritika ove zlatne knjižice, koji su nastojali prikazati njezin duh kao protivan duhu Crkve i tradicijskoj kršć. savršenosti (VII. pog.). Zar nam nijesu sada shvatljive izjave sv. O. Pija XI. koji nazivlje knjižicu duh. vježba »Manuale militis christiani«, »sigurnim vodičem, da čovjek dokuči vrhunac duhovnog života«, »da se uspne do najuzvišenijih visina molitve i ljubavi Božje«, te »očekuje, da kuće D. V. budu ognjišta kat. akcije, pastoralne požrtvovnosti i duhovne kat. obnove« (»Mens nostra«). — Ovo drugo izdanje knjige u mnogočem usavršeno i povećano, najtoplije preporučamo. *B. Šantić D. I.*

Vogt A., Panégyriques de St. Pierre et de St. Paul. Deux discours inédits de Nicétas de Paphlagonie, disciple de Photius (97 str.). »Orientalia christiana« Roma Juli 1931.

Izdavač i prevodilac ovoga dvostrukog panegirika u dragocjenom kritičkom Uvodu (1—22) upozorava nas najprije na prilike samog pisca i njegovih panegirika. Rukopis, što ga objelodanjuje u grčkom izvorniku i u franceskom prijevodu, potječe iz 11. stoljeća i nalazi se u Nacijonalnoj Biblioteci u Parizu (cod. 755). U opreci s Hurterom . . . Vogt razlikuje Nicetu Davida od Nicete Paflagonca (str. 6), što ga drži za pobožnog lajika, koji da je u samoći više radi vježbanja u govorništvu nego u praktičnu svrhu napisao uz druge govore i ova dva panegirika. Prvi panegirik u čast sv. Petra za naše je prilike puno aktualniji od drugoga govora; i zato se izdavač u svojim prolegomenima bavi

osobito ovim prvim govorom. (23—57) Nicetas je učenik i suvremenik Fotijev. On duboko žali razne razmirice u Crkvi carigradskoj i htio bi izgladiti opreke između dvaput svrgnutog Fotija i Rima. Zato bi on želio, da Rim zaboravi prošlost Fotijevu i da naknadno prizna legitimnost ređenja njegovih i njegovih pristaša. (19)

To više treba da u tom panegiriku u čast sv. Petra cijenimo »dragocjeno svjedočanstvo za tradicijsku vjeru Carigrada u vrhovno učiteljstvo rimskog pape za sve Crkve širom svijeta pa i za Novi Rim.« (20)

Doista, prvi panegirik u čast sv. Petra upravo vrvi krasnim svjedočanstvima za primat Petrov. Navedimo ovaj lijepi primjer, koji nas sjeća riječi Leona Velikoga o nevidljivom i vidljivom temelju Crkve (str. 29): »De même donc que le Père a posé comme fondement infrangible et base inébranlable à toute la construction de la spirituelle et sainte Sion la pierre angulaire, précieuse et unique, ainsi à son tour, Lui le Fils unique, pour faire et parfaire spirituellement la même oeuvre que son Père, pose en second lieu, aussitot après Lui, Simon, fils de Jonas, comme un fondement solide...« (Por. također str. 39.—41. i toplu peroraciju na kraju. (57) Pisac pretjeruje, gdje govori (str 51), da je Petar prošao Galileju i svu Hispaniju, te je uopće dosta lakovjeran prema nekim legendama.

I u panegiriku u čast sv. Pavla ima značajnih mjesta poput ovoga (str. 75): »Il (Paul) pour beaucoup de motifs et surtout parce qu'il voulait consulter le grand Pierre, ne l' ayant jamais vu auparavant...« I dalje na istoj stranici pripovijeda pisac, kako se Pavao bolno opirao »samom poglavici (Petru) u lice...«

Zahvalni smo izdavaču na ovom novom prilogu, koji nam i dalje osvjetljuje mentalitet Crkve u vrijeme samog začetnika žalosnog razloga. Lijepo se i ovdje potvrđuje i popunjuje, što je Dr. Augustin Guberina O. F. M. napisao u svojoj raspravi »De Conceptu Petrae Ecclesiae in Ecclesiologia Byzantina.«

I. P. Bock D. I.

Mioni U., Manuale di Sociologia (In-8. str. VIII + 392) Marietti — Torino 1932. Stoji 12 lira.

Kratak priručnik sociologije za sve one, koji traže kratke ali sigurne i ispravne pojmove. Probleme rješava na osnovu kršćanskih socioloških načela.

Prvi dio (17—60) radi o osnovnim principima. — Drugi dio (61—180) obrađuje pitanja opće sociologije: rad, pravo privatnog vlasništva, proizvođenje, vrijednost, obitelj, školsko pitanje, feminizam, društveno pravo, država, Crkva. — U trećem dijelu (181—384) prikazana je specijalna sociologija. Evo glavnijih pitanja, o kojima rade po čitava poglavlja: socijalno pitanje, ekonomijski liberalizam, kolektivizam i privatno vlasništvo; kritika kolektivizma, anarhije i boljševizma; kršćansko rješenje socijalnog pitanja, karitas i socijalno pitanje; sredstva milosti.

Knjiga je pregledna i jasna. Literatura takoreći nikakva navedena. Ne slažem se u pojedinim točkama s piscem, ali kao cjelina djelo ima svoju vrijednost. Tko zna talijanski, ne će se bez koristi služiti ovom knjigom.

Dr. V. Keilbach.

BIBLIOGRAFIJA

Pod ovim naslovom donosimo po mogućnosti sve novosti naše knjige. Označujemo ih: a) »neprijekorne«, ako u njima nema barem ništa protiv katoličkih načela; b) »prijekorne«, ako se bilo u čem ne slažu s katoličkim načelima; c) »zle«, ako se s katoličkog gledišta moraju posve zabaciti; d) »zakoni i sl.«, ako ih uredništvo uopće ne klasificira s katoličkog gledišta.

a) Neprijekorne:

Cuvaj Dr. A., Izvještaj komore za trg., obrt i industriju za g. 1930.
Dugalić D., Zabeleške s puta kroz Palestinu, Siriju i Egipat (ćir.). Str. 113. — Beograd 1931.
Ivanić S. Dr., Higijena (ćir.). Str. 171. — Beograd 1931.
Jović, čitanka za II. razred narodnih škola (ćirilski), 13. izd., Beograd 1930.
Jović, Detto za II. razred (ćirilski), 5. izd., Beograd 1930.
Jović, Čitanka (cveće) za početnike (ćirilski), 25. izd., Beograd 1930.
Jović, Novi bukvar (ćirilski), Beograd 1930.
Kangrga J. i Trivunac Dr. M., Nemačka čitanka (ćir.). Str. 128. — Beograd 1931.
Karljiković R., Geometrija (ćir.). 2. izd. Str. 143. — Beograd 1931.
Kojić Đ., Računica sa geometrijom (ćir.). Str. 96. — Beograd 1931.
Matić M. P., Priručnik za vlasnike i upravljače motornih vozila. Str. 56. — Zagreb 1931.
Milojević Dr. B., Osnovi geografije (ćir.). Str. 84. — Beograd 1931.
Musulin S., Gramatika hrv. srp. jezika. Str. 158. — Zagreb 1931.
Putniković D., Poznavanje prirode (ćir.). Str. 124. — Beograd 1931.
Radovanović Dr. T., Biblijska povesnica (ćir.). Str. 131. — Beograd 1931.
Rellett, Praktično izvođenje matica (ćir.). S engl. Str. 98. — Beograd 1931.
Stipetić M., Malo vinarstvo. Str. 65. Zagreb 1931.
Stojanović D., Biserni venac (ćir.). Str. 102. — Beograd 1931.
Zerić S., Đačka pesmarica sa deklamacijama (ćir.). Str. 32. — Beograd 1931.
Živković Dr. Lj., Novo uspešno lečenje kroničnih bolesti nogu. Str. 42. — Sarajevo 1931.
Živanović J., Mala sintaksa (ćir.). Str. 68. — Beograd 1931.

b) Prijekorne:

Čekić A. Lutifi, Prikaz i ocjena rada g. Dr. Mehmeda Begovića o njegovom naziranju na islamsku ženu i njen položaj po islamskoj nauci izloženoj u njegovoj knjizi. Str. 32. — Tuzla 1931. Tu pisac prigovara s islamskog stanovišta g. Begoviću, ali mi kao katolici prigovaramo obojici.
Malin F., Praktični udžbenik češkog jezika. Str. 91. Ljubljana 1931. O Tyršu ne govori pravo.
Milojević Dr. B., Osnovi opšte geografije (ćir.). Str. 94. — Beograd 1931. Na str. 86—87. konfuzno i neispravno se govori o vjeri, na str. 90. o postanku države.

Novak V., Pod Nehajem. Str. 156. — Zagreb 1931. Sa strane kršć. etike mora se stvari prigovoriti.
Popović M., Mladost (ćir.). Str. 159. — Beograd 1931.
Rajić L. M., Naše vreme i naši ljudi (ćir.). I. Str. 160. — Beograd 1931. Usput nije tačan u nazorima.
Ravijojla, Vilin krst (ćir.). Str. 86 — Beograd 1931. Ima loših stvari.
Steavenson L., Džekil i g. Hajd. Str. 96. — Beograd 1931. Nije sve ispravno.
Teodorović S., Pravoslavna dogmatika sa apologetskim razjašnjenjima (ćir.). — Beograd. IV. izd. Ima nekoja svoja stanovišta, koja se ne slažu ni s predajom ni sv. pismom. N. pr. njemu je Crkva j e d n a, jer »ima jednu nauku o vjeri, jedne tajne i jedne nevidljive glave«.
Vulović D. Đerić M., Opšta istorija (ćir.). Str. 192. — Beograd 1931. Ima loših i neispravnih stvari.
Wiesner Sp., 1000 najljepših novela. Svezak 34. — Zagreb 1931.

c) Zle:

Godišnjak nastavnika podgoričke gimnazije (ćirilski), Podgorica. Ima ispada na »tamni srednji vek«, tvrdnja, da »kršćanstvo sputava duhove« (str. 29). Zbilja posve »kulturno«!
Mitropolit Antonije, Dva razgovora pravoslavnog sveštenika s unijatskim o zabludama latina i unijata grkokatolika (ćirilski), Sarajevo 1930.
Sv. Sava, srpski narodni kalendar za g. 1931. »Jezuit Heveši savetuje Leopoldovom nasledniku Josifu I., da se srpski izaslanik Isaija Đaković ukloni sa sveta.« (str. 75.) Cijela je tendencija u kalendaru cezaropapistička. Tako članak »Srpska crkva u službi svoga naroda«, traži podvrgavanje Crkve državnim interesima, žrtvovanje sakramenta ženidbe narodnom jedinstvu itd.

Zakoni i slično:

Gajić, Sokolstvo i vera u službi nacionalizma (ćiril.), Kragujevac 1932. Str. 17/18.: Sokolstvo spaja »duše sviju vera«, i svećenici sviju vjera treba da primjerom prednjače i drukčije preporučuju svojim pobožnim društvima, neka se učlane u Soko.
Izborni zakon od 12. IX 1931. (ćiril.), str. 48 Beograd 1931.
Jedrlinić Tomo, Druga srpska ali hrv. čitanka za slov. škole. Str. 160. — Ljubljana 1931. (lat. i ćir.).
Jovanović S., Obrasci za primenu sudskog krivičkog postupka od 6. II. 1929. (ćiril.), str. 174. Beograd 1931.
Jović, Istorija našeg naroda (ćirilski) za učenike III. razreda osnovnih škola, 48. izd., Beograd 1930.
Juridički kalendar za god. 1932. Zagreb.
Magovčević, Zakon o naseljavanju južnih krajeva i pravilnik (ćiril.), Beograd 1931.
Paunović i Stojanović, Računica i geometrijski oblici str. 78 Beograd 1931.
Petrović, Preporod (Godišnjak) — Narodno delo, Zagreb.

»ŽIVOT« izlazi 10 puta godišnje na 48 stranica. — Urednik: Karlo Grimm D. I. — Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu, A. Alfirević D. I. — Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — K. Grimm D. I.